

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Ulrica Dahlberg

Buggning via internationell
rättslig hjälp
– ett verktyg eller otyg?

Examensarbete
20 poäng

Helén Örnemark-Hansen

Straffprocessrätt

Höstterminen 2006

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Frågeställning, syfte och avgränsningar	6
1.3 Teori, metod och material	6
1.4 Relevans	7
1.5 Disposition	7
2 STRAFFPROCESSUELLA TVÅNGSMEDEL	9
2.1 Samhällets behov kontra den enskildes integritet	9
2.2 Principer för användandet av straffprocessuella tvångsmedel	10
2.3 Buggning	11
3 ALLMÄNT OM INTERNATIONELL STRAFFPROCESSRÄTT	12
3.1 Ökad rörlighet ger nya problem?	12
3.2 Territoriell suveränitet som utgångspunkt	12
3.3 Utvecklingen av ett internationellt samarbete i brottmål	13
3.4 Straffrätten på EU-nivå	14
3.4.1 Schengenområdet	14
3.4.2 Särskilda organ och nätverk	14
3.4.3 Tammerforsslutsatserna	15
3.4.3.1 Ömsesidigt erkännande	15
3.4.3.2 Straffrättslig harmonisering	16
4 SÄRSKILT OM INTERNATIONELL RÄTTSLIG HJÄLP I BROTTMÅL	17
4.1 Begreppets innebörd och institutets utveckling	17
4.2 Regleringen av internationell rättslig hjälp	17
4.2.1 Konventioner om internationell rättslig hjälp i urval	18

4.2.2	FN-konventioner	18
4.2.3	Europarådets EKRB	19
4.2.4	Schengenkonventionen	19
4.2.5	EU-konventionen	19
4.3	Den svenska lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål	20
4.3.1	Bakgrund	20
4.3.2	Rättslig hjälp i Sverige	21
4.3.3	Sverige som ansökande stat	22
5	BUGGNING OCH INTERNATIONELL RÄTTSLIG HJÄLP – MIN UTREDNING	23
5.1	Fiktivt fall: QT - Sverige - Staten Y	23
5.2	Aktörernas inbördes relationer	23
5.3	Svensk domsrätt	23
5.4	Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål	24
5.5	Kommentar	26
5.6	Europakonventionen	26
5.6.1	Allmänt	26
5.6.2	Tillämplighet på rättslig hjälp	27
5.6.3	Tolkningsprinciper	27
5.6.4	Räckvidden av Sveriges ansvar – artikel 1	28
5.6.5	Sveriges ansvar över QT	30
5.6.6	Skydd för personlig integritet – artikel 8	31
5.6.7	Sveriges ansökan – en kränkning av QT:s rätt enligt artikel 8?	32
5.7	Rättighetskatalogen i RF	34
5.7.1	Skydd mot hemlig avlyssning som inte har stöd i lag	34
5.7.2	Utlänningars rättighetsskydd	35
5.7.3	Sveriges ansökan – en kränkning av QT:s rätt enligt RF?	36
5.7.3.1	Svensk medborgare	36
5.7.3.2	Icke-svensk medborgare med hemvist i Sverige	37
5.7.3.3	Icke-svensk medborgare utan hemvist i Sverige	38
5.8	Övriga eventuella begränsningar	38
5.8.1	Tjänstefel och tjänsteförseelse	38
5.8.2	Kommentar om ansvar för myndighetsperson	40
5.8.3	Bevisning	40
5.8.3.1	Principen om fri bevisprövning	40
5.8.3.2	Det lundqvistska synsättet	40
5.8.4	Kommentar om bevisprövning	41
5.9	Sammanfattande diskussion	42
5.9.1	Förutsättningar för att ansökan skall anses vara lagenlig	42
6	AVSLUTANDE REFLEKTIONER	45
6.1	Ambivalensen i LIRB	45

6.2	Problem rörande lämplighet	46
6.3	En tanke om framtiden via det förflutna	47
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	49
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	51

Sammanfattning

Internationell rättslig hjälp i brottmål är ett komplext institut av särskild natur. Det finns en mängd konventioner på området. I svensk nationell rätt gäller lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (LIRB). LIRB innehåller bestämmelser för Sverige i egenskap av såväl *anmodad* som *ansökande* stat. LIRB förbjuder inte en svensk åklagare att ansöka om tvångsmedel som är otillåtna i Sverige. Betyder detta att det kan vara tillåtet för en svensk åklagare att initiera buggning utomlands? Detta examensarbete behandlar frågan med utgångspunkt från vissa stadganden i Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna och regeringsformen. Hänsyn tas även till brottet tjänstefel, ansvar för tjänstefel och vissa eventuella bevisrättsliga hinder. Syftet med uppsatsen är inte att hitta ett definitivt svar på frågan. Avsikten är snarare att hitta ”staket” kring det osäkra rättsområdet. Slutsatsen är att detta förfarande i vissa fall och under särskilda omständigheter kan anses vara lagligt.

Förord

Idén till detta arbete fick jag under ett studiebesök på internationella åklagarkammaren i Malmö då kammaråklagare Ronny Jonsson berättade om några av de straffprocessuella möjligheter som står till buds vid en förundersökning med gränsöverskridande inslag. Jag ställde frågan om en åklagare, som har tagit över ett mål från en annan stat, känner tveksamhet att, inför en svensk domstol åberopa bevisning som åtkommit genom buggning i den ursprungliga staten. Ronny Jonsson svarade jakande på min fråga och tillade: *"Men den stora frågan är om jag kan initiera buggning i utlandet via en ansökan om rättslig hjälp."* Då förstod jag inte riktigt vad han menade. För mig kändes det självklart att ett sådant förfarande är förbjudet. Jag började undersöka saken lite närmare och insåg ganska snart att situationen var långtifrån självklar.

Frågan är i det närmaste obehandlad. Jag har sammanlagt hittat några förarbetsuttalanden, ett remissyttrande och två fotnoter i doktrinen. För att kompensera denna "faktatorka" har jag besökt och ringt runt till ett antal personer som har varit till ovärderlig hjälp. Dessa vill jag nu passa på att tacka. Först och främst vill jag rikta ett stort tack till kammaråklagare *Ronny Jonsson* och lagman *Jörn Jacobsson* som båda tog emot mig på sina respektive arbetsplatser och delgav mig en praktikers syn på problemet. Ett varmt tack till doktorand *Linda Gröning* som under de heta sommarmånaderna lät mig bolla idéer och därmed hjälpte mig ur den djupa förvirring som rådde i början av projektet. Särskilt tack till prefekt *Bengt Lundell* för diskussion kring de konstitutionella aspekterna, till jur. dr. *Christoffer Wong* och till doktorand *Aleksandra Popovic* för samtal om europarätten, litteraturtips m.m. Sist, men inte minst, vill jag tacka min handledare, docent *Helén Örnemark-Hansen*, för uppmuntran, goda råd och flexibilitet under arbetets gång.

Avslutningsvis vill jag tillägna detta examensarbete min mamma, som härmed slipper spöka...

Lund i november 2006

Ulrica Dahlberg

Förkortningar

Bet.	Betänkande
BrB	Brottsbalk (1962:700)
Dnr	Diarienummer
Ds	Departementsserien
EJN	European Judicial Network
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EKRB	Europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål
EU	Europeiska unionen
EU:konventionen	2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater
HD	Högsta domstolen
Interpol	International Criminal Police Organisation
Jur. dr.	Juris doktor
LIRB	Lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål
LOA	Lagen (1994:360) om offentlig anställning
LUL	Lagen om unga lagöverträdare (1964:167)
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)

RF	Regeringsformen (1974:152)
RÅ	Riksåklagaren
SIS	Schengens informationssystem
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

*"States operates within two spheres: the domestic, where they are supreme, and the international, where they are all equal to each other. National (or "domestic") law governs the domestic sphere. The problem is that the two spheres overlap, and so do the two legal systems."*¹

Straffrätten har under de senaste åren varit föremål för en omfattande internationalisering. Nya rättsakter och samarbetsformer har växt fram för att möta en brottslighet som ofta beskrivs som grov, organiserad och sofistikerad. Samtidigt har röster höjts som menar att lagstiftningsarbetet kan innebära att vi riskerar att *rättsstaten* är på väg att förvandlas till *polisstat*.

Centralt för det internationella samarbetet är institutet *internationell rättslig hjälp i brottmål* som innebär att stater bistår varandra med åtgärder som tvångsmedel, bevisupptagning och delgivning. Det kan exempelvis röra sig om att en svensk åklagare, på begäran av en utländsk motsvarighet, låter utföra en husrannsakan i en svensk bostad eller om att en svensk domstol upptar bevisning (t.ex. ett vittnesmål) som skall användas inom ramen för ett utländskt brottmål.

År 2000 trädde *lagen om internationell rättslig hjälp* (LIRB) i kraft i Sverige. Lagen innehåller regler för vad som gäller Sverige i egenskap av ansökande, såväl som anmodad stat. Svenska åklagares möjligheter att ansöka om rättslig hjälp utomlands är däremot nästintill oreglerade vilket innebär att de kan begära internationell rättslig hjälp i den utsträckning som den andra staten tillåter. Detta innebär, enligt ett förarbetsuttalande, att svenska åklagare har en möjlighet att ansöka om en åtgärd utomlands som inte är möjlig enligt svensk rätt. Eftersom det inte finns några hinder för vilken åtgärd åklagaren ansöker om verkar det, vid en första anblick, som att en svensk åklagare skulle kunna ansöka om *hemlig rumsavlyssning*, s.k. *buggning*, utomlands. Men är det verkligen så? Det förekommer att svenska åklagare ställs inför möjligheten att ansöka om buggning i utlandet, men avstår eftersom rättsläget är osäkert. Denna osäkerhet leder till ett antal problem. Utifrån ett rättstillämparperspektiv är det viktigt att veta vad, och under vilka omständigheter en viss åtgärd får vidtas. Åklagaren kan visserligen uppmana berörda myndigheter i den andra staten att själva inleda en förundersökning gentemot den misstänkte och på så sätt "lämna över" målet till dem. Detta kan dock medföra nackdelar eftersom det kan finnas goda processekonomiska skäl att målet ska handläggas av svenska myndigheter. Utifrån ett individperspektiv uppstår problem med tanke på rättssäkerheten. Ett förfarande som kan verka ingripande på den enskildes integritet bör omfattas av tydliga bestämmelser för förfarandet.

¹ Cameron s. 18 f.

1.2 Frågeställning, syfte och avgränsningar

Frågeställningen i detta arbete är om en ansökan om rättslig hjälp med buggning är förenlig med svensk rätt. Är den ett verktyg eller ett otyg? Syftet är inte att försöka hitta ett exakt svar på frågan utan snarare att hitta ”staket” kring det osäkra rättsområdet. Min utgångspunkt är RF och EKMR, men även brottet tjänstefel, disciplinpåföljden tjänsteförseelse och bevisfrågor kommer att tas upp. Uppsatsen är indelad i tre delar: *teoridel*, *utredningsdel* och *analysdel*. För att göra framställningen enkel ställer jag upp ett fiktivt fall som kommer att löpa som en röd tråd genom hela utredningsdelen. Av metodologiska skäl och på grund av det begränsade utrymmet har jag avstått från att försöka hitta en verklig stat till mitt exempel. Den utländska staten kommer därför att kallas för *Staten Y* och gärningsmannen för *QT*. Vidare har jag begränsat mig till att enbart utreda rättsläget mellan EU-länder.

Buggning kallas formellt för *hemlig rumsavlyssning*, men eftersom termen är lång och lätt blandas ihop med tvångsåtgärden *hemlig teleavlyssning* använder jag mig nästan uteslutande av ordet *buggning*.

Europeiska unionens råd förväxlas ofta med *Europarådet*. Eftersom jag i detta arbete kommer att behandla båda organen kommer jag att kalla Europeiska unionens råd för *ministerrådet*.

Jag kommer vidare att diskutera två konventioner som är antagna av Europarådet, dels *Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna* (EKMR) och dels *Europakonventionen om inbördes rättshjälp i brottmål* (EKRB). På de ställen där det enbart står *Europakonventionen* är det EKMR som avses.

Det bör även påpekas att det råder en skillnad mellan *internationell rättslig hjälp i brottmål* och *rättshjälp*. Det sistnämnda är inte föremål för denna uppsats, och då det således inte kommer att råda någon risk för missförstånd, kommer jag på vissa ställen att förkorta det långa begreppet *internationell rättslig hjälp i brottmål* till det mer hanterbara *rättslig hjälp*.

Jag har valt att inte *referera*, utan *citera* vissa delar av texter som jag anser vara viktiga för min analys. Anledningen till detta är att jag vill ge läsaren möjlighet att kritiskt granska och validera mina slutsatser.

1.3 Teori, metod och material

Frågan om det kan anses lagligt för en svensk åklagare att ansöka om buggning utomlands har, så vitt jag har sett, inte tidigare behandlats. Jag har därför haft att utarbeta en helt egen struktur för utredningen. Under detta arbete har jag tänkt mig det oklara rättsläget som ett fält utan tydliga

gränser. I min utredning har jag sedan försökt att hitta ”staket” runt om detta fält genom att undersöka relevanta, angränsande rättsområden. Dessa rättsområden är *folkrätten* genom EKMR, *den konstitutionella rätten* genom rättighetsstadgan i regeringsformen, *straffrätten* genom brottet tjänstefel och *processrätten* genom principer för bevisprövning. Jag har även lätt berört *arbetsrätten* genom stadgandet om tjänsteförseelse. Genom hela arbetet har jag använt mig av rättsvetenskaplig metod.

Mina källor består i huvudsak av sedvanliga rättskällor. För de delar som behandlar RF och LIRB har förarbeten haft en särskild betydelse och för avsnittet om Europakonventionen har jag använt mig av doktrin och Europadomstolens praxis. Då många författare drar generella slutsatser av denna praxis har jag fått läsa aktuella delar i doktrinen som en vägledning till relevanta rättsfall för att därefter bilda mig en egen uppfattning.

1.4 Relevans

Buggningens vara eller icke-vara i svensk rätt har varit en mycket omdiskuterad fråga. Våren 2006 bordlade riksdagen ett förslag om införande av tvångsmedlet i svensk rätt. Förslaget ska tas upp igen våren 2007 för ytterligare behandling. Om buggning införs som tvångsmedel i svensk rätt, är en naturlig fråga om problemet, som detta examensarbete tar upp, kommer att vara utagerat. Själv tror jag inte det. Så länge samarbetande staters nationella lagstiftning på området skiljer sig så kommer liknande frågor att dyka upp rörande andra tvångsmedel.

1.5 Disposition

Arbetet är, som tidigare nämnts, uppdelat i tre delar; *teoridelen*, *utredningsdelen* och *analysdelen*.

Teoridelen (kap 2-4) ger en bakgrund av vad som gäller generellt för straffprocessuella tvångsmedel, vad som händer med det omtvistade buggningsförslaget som lades fram år 2005, och några grundläggande bestämmelser i svensk rätt om internationell rättslig hjälp. Det ges också en historisk tillbakablick om straffrättens internationalisering.

I den utredande delen (kap 5) uppställs inledningsvis den fiktiva problemsituationen som därefter belyses med utgångspunkt dels från stadgandena om rätten till personlig integritet i EKMR och i RF, dels från BrB:s bestämmelser om tjänstefel, och dels från eventuella bevishinder. I denna del varvas teori och analys. För att det tydligt skall framgå vad som är mina slutsatser och antaganden och vad som är fakta, har jag placerat det personliga i avslutande kommentarer till varje delkapitel. Utredningsdelen avslutas med en sammanfattande diskussion i punktform.

I analysdelen (kap 6), som avslutar arbetet, reflekterar jag kring vissa av de frågor som utredningen aktualiserar. Risker och fördelar med nuvarande bestämmelser diskuteras. Avslutningsvis lyfts blicken mot straffrättens framtid och vad som kan tänkas påverka den.

2 Straffprocessuella tvångsmedel

Under en brottsutredning i Sverige står en rad straffprocessuella tvångsmedel till buds. Dessa tvångsmedel är ett centralt hjälpmedel för att få fram bevisning som kan få den misstänkte fälld i domstol. Eftersom uppsatsen behandlar tvångsmedlet *hemlig rumsavlyssning* kan det därför vara på sin plats att inledningsvis översiktligt belysa några viktiga utgångspunkter och principer för tvångsmedel i allmänhet, och hur Sverige har behandlat frågan om buggning, i synnerhet.

2.1 Samhällets behov kontra den enskildes integritet

Med *tvångsmedel* brukar betecknas sådana direkta ingripanden mot person eller egendom som företas i myndighetsutövning och som utgör intrång i en persons rättssfär.² Termen tvångsmedel kan verka något missvisande eftersom det inte alltid krävs tvång för att utföra vissa åtgärder.

Reglerna om straffprocessuella tvångsmedel innebär en avvägning mellan samhällets krav på en effektiv brottsbekämpning och den enskildes krav på integritet och rättssäkerhet. De straffprocessuella tvångsmedlen är nödvändiga för en effektiv brottsbekämpning men kan samtidigt vålla stor skada för den enskilde, särskilt om ett beslut är felaktigt eller om det verkställs på ett okänsligt sätt.

Det finns sedan länge en noggrann reglering av de tvångsmedel som får användas vid utredning av brott. De straffprocessuella tvångsmedlen regleras i huvudsak i *rättegångsbalken* och i *lagen om unga lagöverträdare* (LUL) samt i vissa lagar med tidsbegränsad varaktighet. En grundläggande princip för beslut om användande av tvångsmedel är att ju mer ingripande ett tvångsmedel är för den enskilde desto högre krav ställs på beslutsfattarens kompetens. Därför får endast domstol besluta om de allra mest ingripande tvångsmedlen som exempelvis hemliga tvångsmedel. Åklagare får besluta om de flesta tvångsmedel som inte har ansetts kräva domstolsbeslut medan en polisman har en betydligt snävare beslutsbehörighet.

² SOU 1995:47 s.137 f.

2.2 Principer för användandet av straffprocessuella tvångsmedel

För all tvångsmedelsanvändning gäller *proportionalitetsprincipen*, *ändamålsprincipen*, *behovsprincipen* och *legalitetsprincipen*.

Proportionalitetsprincipen innebär att en tvångsåtgärd måste stå i rimligt förhållande till syftet med åtgärden.

Ändamålsprincipen anger att en myndighet inte får använda tvångsmedel för annan åtgärd än den för vilken tvångsmedlet beslutats.

Behovsprincipen stadgar att tvångsmedel endast får användas då en mindre ingripande åtgärd inte är tillräcklig för att uppnå syftet med åtgärden.

Legalitetsprincipen innebär att användning av tvångsmedel förutsätter en bestämmelse i lag som medger intrång i den enskildes rättssfär. Legalitetsprincipen följer av regelsystemet i 1 och 2 kap. i RF. Enligt 1 kap. 1 § 3 st. RF skall den offentliga makten utövas under lagarna. I 1 kap 9 § RF slås fast att domstolarna, förvaltningsmyndigheter, och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen skall betrakta allas likhet inför lagen och iaktta saklighet och opartiskhet. Legalitetsprincipen medför således att det krävs lagstöd för att ett tvångsmedel ska få vidtas. Den leder också till att sådana bestämmelser skall tolkas enligt sin ordalydelse. Högsta domstolen har framhållit att det, i fråga om bestämmelser om undantag från en grundlagsskyddad rättighet, finns särskild anledning till restriktivitet vid tolkningen.³

Professor Per Olof Ekelöf skriver:

”Att en inskränkning av de grundlagsskyddade fri- och rättigheterna endast får ske genom lag motiverar att reglerna om straffprocessuella tvångsmedel bör vara obligatoriska och tvingande samt att handlingsmönstren i detalj regleras i lagen. Reglernas elasticitet bör reduceras till ett minimum: de bör alltså helst sakna vaga obestämda och mångtydiga rekvisit. Detta är en nödvändig förutsättning för att tillämpningen av reglerna skall bli enhetlig och likformig och för att det på förhand skall vara möjligt att förutse vilka vägar praxis kommer att slå in på. Härigenom slipper man godtyckliga, slumpmässiga och överraskande ingripanden, som hotar den allmänna rättssäkerheten i samhället. För att sådana hot skall kunna elimineras måste man också fordra att beslutsfattarna är restriktiva i sin tillämpning av tvångsmedelsreglerna och att således extensiv rättstillämpning inte förekommer på detta rättsområde.

Det är således inte tillåtet att göra ingrepp i en grundlagsskyddad rättighet med stöd av en extensiv eller analogisk lagtolkning som gäller en annan typ av ingrepp.”⁴

³ NJA 1996 s. 577 och NJA 1977 s. 403

⁴ Ekelöf III s. 28 f.

2.3 Buggning

Buggning, eller s.k. *hemlig rumsavlyssning*, är inte ett tillåtet straffprocessuellt tvångsmedel i Sverige. Integritetsintrånget anses vara mycket stort vid buggning eftersom polisen dels gör ett fysiskt intrång i den lokal som kanske utgör den misstänktes bostad, eller i vart fall är en plats där han räknar med att kunna föra förtroliga samtal, dels ett intrång i den personliga integriteten som själva avlyssnandet utgör. Alltså anses buggning vara mer integritetskränkande än exempelvis hemlig teleavlyssning.⁵

Regeringen tillsatte år 1996 en utredning med uppdrag att bl.a. analysera behovet av buggning som arbetsmetod inom polisväsendet i Sverige, undersöka om metoden är effektiv och, om så är fallet, överväga om intresset av att upprätthålla ett starkt skydd för den personliga integriteten överväger behovet. Utredningen, med namnet *Buggningsutredningen*, överlämnade i mars 1998 sitt betänkande⁶ vari ett förslag om att införa hemlig rumsavlyssning presenterades. Tio år efter det att utredningen initierats, den 16 mars 2006, kom regeringen med en proposition med namnet *Hemlig rumslavlyssning*.⁷ I propositionen föreslås att hemlig rumsavlyssning ska införas som ett nytt tvångsmedel. Buggning skall, enligt förslaget få användas vid förundersökning avseende brott som har ett minimistraff av fängelse i minst fyra år. Om det kan antas att brottets straffvärde överstiger fyra års fängelse och om det rör sig om något av de i paragrafen uppräknade brotten kan buggning också tillåtas.⁸ Vidare stadgar det nya lagförslaget att någon ska vara skäligen misstänkt för brottet, åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen samt att skälen för åtgärden överväger det intrång i den personliga integriteten som förfarandet innebär för den avlyssnade.

Propositionen blev starkt kritiserad. Många ansåg att kravet på rättssäkerhet för individen inte var tillräckligt uppfyllt. Till följd av den starka kritiken bordlade riksdagen lagförslaget. Under våren 2007 ska riksdagen besluta om man ska gå vidare med propositionen eller låta framarbete en ny. Enligt riksdagsledamoten Johan Linander (c), medlem i justitieutskottet, talar det mesta för att ett nytt lagförslag kommer att tas fram, vari de delar som utsatts för kritik kommer att ses över.⁹

Buggning är tillåtet i de flesta europeiska länder idag om än lagstiftningarnas innehåll skiftar. De länder som inte har infört hemlig rumsavlyssning som straffprocessuellt tvångsmedel är, förutom Sverige, Grekland och Cypern.¹⁰

⁵ Lagrådets yttrande i Prop 2005/06:178 s. 152

⁶ SOU 1998:46

⁷ Prop. 2005/06:178

⁸ 2 § p 2, lagförslaget

⁹ Debatt om buggning på JiA-mässan den 27/10 2006.

¹⁰ Muntliga uppgifter från Eurojust till kammaråklagare Ronny Jonsson.

3 Allmänt om internationell straffprocessrätt

Efter att ha redogjort för hur Sverige behandlar frågor om straffprocessuella tvångsmedel ska jag nu ge en bakgrund av hur det internationella samarbetet i brottmål har växt fram i Europa. Förståelse för hur det internationella samarbetet fungerar är av vikt för att kunna tillgodogöra sig de frågor som uppsatsen har att belysa. Denna del behandlar det internationella samarbetet i allmänhet.

3.1 Ökad rörlighet ger nya problem?

Till följd av utveckling av handel, teknik och kommunikationer har stater blivit alltmer sammanbundna och internationaliseringen har ökat. Människor är numera mycket rörliga när det gäller arbete, bosättning och turism utomlands. Inom EU har de nationella gränserna ytterligare försvagats genom tillskapandet av *de fyra friheterna*¹¹ i unionen.

Som en konsekvens av en sammanväxande och en väl integrerad europeisk union, utan inre gränskontroller, kan man befara att olika typer av internationell gränsöverskridande brottslighet kommer att öka. En uppfattning som ofta anförs är att den ökade rörligheten har medfört att även brottsligheten blivit mer rörlig. Ett vanligt argument för ett ökat internationellt straffrättsligt samarbete är att kriminella personer gärna reser till en plats där de tror att det är lätt att begå ett brott eller där marknaden för exempelvis narkotika är stor.¹² Men i vilken utsträckning som den internationella eller gränsöverskridande brottsligheten faktiskt har, eller kommer att öka i samband med den europeiska integrationen finns det inga tydliga siffror på.¹³ Svårigheterna med att statistiskt uppskatta eventuella förändringar beror på flera faktorer. Ett skäl är att det saknas en enhetlig definition av själva begreppet *gränsöverskridande brottslighet*.¹⁴

3.2 Territoriell suveränitet som utgångspunkt

Territoriell suveränitet är en viktig utgångspunkt för straffrättskipningen. Varje stat har en förbehållen rätt att avgöra vad som ska vara straffbart beteende, och vad som ska sanktioneras inom det egna territoriet. Enligt en väl förankrad princip inom folkrätten utgör dessutom utländsk

¹¹ Dvs. fri rörlighet inom EU för personer, varor, tjänster och kapital.

¹² Se exempelvis SOU 1999/2000:61 s. 49.

¹³ Träskman, *Vad gör vi med den europeiska kriminalpolitiken?*, SvJT 2005.

¹⁴ Thunberg Schunke s. 26

myndighetsutövning som sker utan samtycke inom en annan stats territorium, en suveränitetskränkning. Samtidigt är det uppenbart att alltför nationellt begränsade straffrättsystem leder till stora svårigheter vid bekämpningen av gränsöverskridande kriminalitet. Sedan mer än ett sekel tillbaka har därför straff- och processrätten blivit föremål för en viss internationalisering i syfte att kompensera de begränsningar som följer av territorialitetsprincipen.

3.3 Utvecklingen av ett internationellt samarbete i brottmål

Internationellt straffrättsligt samarbete är alltså ingen ny företeelse. En rad rättsliga instrument och institut har framarbetats för att underlätta straffrättsligt samarbete mellan stater. Detta har bland annat medfört att stater har fått utökad judikativ jurisdiktion och kan således i vissa fall tillämpa sina nationella strafflagar också i situationer då brott har förövats utomlands. Det har också blivit lättare för stater att bistå varandra med de åtgärder som behöver vidtas utanför det egna territoriet.¹⁵

Efter Europarådets grundande år 1949 påbörjades ett intensivt arbete med att försöka utveckla gemensamma riktlinjer för ett straffrättsligt samarbete mellan nationer. Från slutet av 1950-talet övergick därmed de flesta stater i Västeuropa till att successivt tillämpa de multilaterala konventioner som utarbetades i Europarådets regi. Det straffrättsliga samarbetet fortsatte att utvecklas parallellt inom ramen för andra internationella organ (t.ex. FN) samt i regionala och bilaterala avtal. Ett visst informellt samarbete utvecklades också mellan polisorganisationer i olika stater. Som exempel kan nämnas tillkomsten av den internationella polisorganisationen, Interpol.¹⁶

Traditionellt har det straffrättsliga samarbetet skett genom diplomatiska förfaranden. Nackdelen med detta system är att det kan vara ineffektivt eftersom processen ofta är långsam och krånglig. Särskilt i brottmål då det av olika anledningar är viktigt med skyndsamhet kan denna utdragna process bli nästintill oanvändbar. Detta har medfört att det straffrättsliga samarbetet i Europa, genom olika instrument, har och håller på att effektiviseras. Istället för att, som förr, ansökningarna handläggs på diplomatisk väg sker mycket av det straffrättsliga samarbetet mellan myndigheterna i de olika staterna.

¹⁵ Thunberg Schunke s. 20 ff.

¹⁶ Ibid. s. 23 ff.

3.4 Straffrätten på EU-nivå

Eftersom medlemsstaters strafflagstiftningar inte är harmoniserade på EU-nivå finns det, i egentlig mening, ingen europeisk straffrätt. De nationella domstolarna dömer efter inhemsk lag och samarbetet sker inom den mellanstatliga tredje pelaren. Medlemsstaterna har således inte överfört några beslutsbefogenheter till EU inom detta område. I princip kan man därför fortfarande hävda att EU saknar straffrättslig kompetens, även om ett sådant påstående i dag måste modifieras eftersom gemenskapsrätten på olika sätt har betydelse för utformningen av den nationella materiella straffrätten.

När det gäller nationell straffprocessrätt gäller dock i huvudsak att varje medlemsstat i EU har sitt eget straffprocessuella system.¹⁷

3.4.1 Schengenområdet

År 1995 trädde Schengenkonventionen i kraft. I dag har de flesta medlemsstater tillträtt konventionen som omfattar även Norge och Island. Förutom avskaffandet av inre gränskontroller och en utökad bevakning av områdets yttre gränser, innehåller konventionen bestämmelser om harmonisering av lagstiftning rörande invandringsrätt, asyl, vapen och narkotika, och regler om utökat polisiärt och rättsligt samarbete i brottmål. Inom Schengenområdet har det även införts ett eget datasystem, *SIS*, som fungerar som ett internationellt efterlysnings- och spaningsregister.

3.4.2 Särskilda organ och nätverk

Inom EU har några organ och nätverk skapats för att underlätta utredningar av gränsöverskridande brottslighet.

Under 1999 inledde *Europol* sin verksamhet. Europol fungerar som ett sambands-, informations-, och analysorgan där den huvudsakliga uppgiften är att underlätta utbyte av information och kriminalunderrättelser mellan polisiära myndigheter och Europol. Medlemsstaterna tillhandahåller vissa uppgifter ur nationella polisregister vilka sedan lagras och analyseras i ett datasystem. Europol har möjlighet att anmoda berörda myndigheter i stater att genomföra eller samordna brottsutredningar. En sådan anmodan är inte bindande för staterna utan endast ett förslag.¹⁸

I varje stat finns även ett antal personer som är kontaktpunkter i det Europeiska Rättsliga Nätverket (*EJN*). I Sverige är det en åklagare på varje internationell åklagarkammare som är kontaktpunkt. Uppdraget går ut på att

¹⁷ Thunberg Schunke s. 29.

¹⁸ Rådets akt av den 26 juli 1995 om fastställande av konventionen på grundval av artikel K.3 i fördraget om den Europeiska Unionen om upprättandet av en europeisk polisbyrå, EGT nr C 216, 27.11.1995.

knyta ihop och agera länk mellan andra svenska åklagare och åklagare i länderna inom EU.¹⁹

Eurojust är ett EU-organ som inrättades 2002 för att höja effektiviteten vid de behöriga myndigheterna i medlemsstaterna när de hanterar grov gränsöverskridande och organiserad brottslighet. Eurojust skall fungera som ett samordningscenter för brottsutredningar med internationella förgreningar och består av en medlem från varje medlemsstat som kan vara en särskilt erfaren åklagare, domare eller polisman. Samtliga är stationerade i Haag.²⁰

3.4.3 Tammerfors slutsatserna

För utvecklingen av EU:s straffrättsliga samarbete var EU:s toppmöte i Tammerfors i oktober 1999 av avgörande betydelse. Där antogs ett antal politiska riktlinjer för att förverkliga ett område med frihet, säkerhet och rättvisa i EU.

3.4.3.1 Ömsesidigt erkännande

Ministerrådet skriver i sina slutsatser att *principen om ömsesidigt erkännande* borde bli en hörnsten i det civilrättsliga och straffrättsliga samarbetet inom unionen. Principen bygger på begreppen *ekvivalens* och *förtroende* och innebär att även om en stat inte behandlar en viss fråga på samma eller liknande sätt som den egna staten, ska slutresultatet av den andra statens lösning av problemet anses vara likvärdigt med ett beslut av den egna staten. Medlemsstaterna skall alltså verkställa varandras beslut utan att ifrågasätta den materiella grunden. Principen bör, ansåg ministerrådet, också gälla beslut som föregår en rättegång, särskilt för de beslut som skulle göra det möjligt för de behöriga myndigheterna att snabbt säkra bevismaterial. Bevismaterial som lagligen samlats in av en stats myndigheter bör godtas som bevis inför domstol i en annan medlemsstat, med hänsyn till de normer som är tillämpliga där. Ministerrådet menade att en förstärkning av ömsesidigt erkännande inte bara skulle underlätta för samarbete mellan myndigheterna i Europa utan också förbättra det rättsliga skyddet av enskildas rättigheter. Principen ska avse både domar och andra beslut meddelade av rättsliga myndigheter.²¹

Rådet antog i november 2000 ett åtgärdsprogram för att genomföra principen om ömsesidigt erkännande. Hittills har arbetet resulterat i att flera initiativ har tagits. Några produkter av dessa initiativ är i Sverige *lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder* samt *lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningsbeslut*.

¹⁹ <http://www.aklagare.se/nyweb3/Grovbrottslighet.htm> 2006-11-08

²⁰ Rådets beslut av den 28 januari 2002 om inrättandet av Eurojust för att stärka kampen mot grov brottslighet, EGT nr L 63, 6.3.2002

²¹ <http://europa.eu/scadplus/leg/sv/lvb/l33131.htm>

http://europa.eu.int/council/off/conclu/oct99/oct99_sv.htm#justice

3.4.3.2 Straffrättslig harmonisering

Enligt Tammerforslutsatserna ska medlemsstaterna också försöka harmonisera lagstiftningen rörande vissa av de brott som har betydelse för unionen. Dessa brott har ofta ett gränsöverskridande inslag som t.ex. narkotikahandel, ekonomisk brottslighet och människohandel. Denna harmonisering ska genomföras med beaktande av den nationella straffrätten och innehålla gemensamma definitioner, grunder för åtal och påföljder för olika typer av brott.

4 Särskilt om internationell rättslig hjälp i brottmål

Som föregående kapitel har visat är det europeiska straffrättsliga samarbetet inne i en dynamisk fas. Under förundersökningar med internationella inslag är det vanligt att stater bistår varandra med hjälp med olika typer av tvångsmedel. Nedan ska bl.a. beskrivas hur institutet internationell rättslig hjälp i brottmål är uppbyggt och hur den svenska lagstiftningen på området ser ut.

4.1 Begreppets innebörd och institutets utveckling

Med begreppet internationell rättslig hjälp avses det samarbete då stater bistår varandra med åtgärder som tvångsmedel, bevisupptagning och delgivning. Det kan röra sig om att en svensk åklagare, på begäran av en utländsk åklagare, utför en husrannsakan i en svensk bostad eller att en svensk domstol upptar bevisning (t.ex. ett vittnesmål) som skall användas inom ramen för ett utländskt brottmål. Närliggande områden till internationell rättslig hjälp är utlämning, samarbete i fråga om lagföring och samarbete rörande straffverkställighet. Dessa förfaranden är visserligen en form av rättslig hjälp men de anses tillhöriga egna områden.

Redan under 1800-talet utarbetades som följd av utvecklingen av allmänna kommunikationer och mer livliga förbindelser mellan länder flera bilaterala utlämningsavtal i Europa. Dessa avtal kom samtidigt i allt större utsträckning att innehålla bestämmelser om framställningar om vidtagande av utredningsåtgärder som bevisupptagning eller beslag av dokument. Dock kunde sådan hjälp oftast bara ske inom ramen för en framställning om utlämning. Först i början av 1900-talet började den internationella rättsliga hjälpen att få en mer självständig ställning. Till följd av en ökande internationalisering efter andra världskriget skapades separata bilaterala avtal för rättslig hjälp avseende exempelvis olika former av bevisupptagning.

4.2 Regleringen av internationell rättslig hjälp

Regleringen av internationell rättslig hjälp i brottmål tangerar flera olika rättsområden: *internationell* samt *nationell straffprocessrätt* och vissa delar av *folkrätten*.

Folkrättsligt är det ingenting som hindrar att stater bistår varandra med internationell rättslig hjälp utan avtal härom. Det finns dock ingen folkrättslig förpliktelse för en stat att utan en överenskommelse lämna en annan stat sådan hjälp. I vilken utsträckning som stater är benägna att samarbeta med varandra beror ytterst på ratificeringar av internationella konventioner, nationell lagstiftning, politiska skäl och praktiska överväganden.²²

Framställningar om rättslig hjälp styrs av en komplex och svåröverskådlig massa av multilaterala och bilaterala konventioner, andra rättsliga instrument och nationell lagstiftning. Inom EU lämnas internationell rättslig hjälp huvudsakligen med stöd av multilaterala eller bilaterala avtal. Detta innebär en inskränkning av möjligheterna att pröva intresset av att bevilja en ansökan i det enskilda fallet eftersom staterna är skyldiga att följa de konventioner som man har ratificerat. Om inga förbehåll till konventionerna har gjorts innebär ratificeringen av en konvention att staten blir bunden av den i förhållande till de andra fördragsslutande staterna. Om en stat inte följer åliggandena i konventionen kan den därigenom göra sig skyldig till folkrättsbrott.²³

4.2.1 Konventioner om internationell rättslig hjälp i urval

I dag finns ett flertal konventionsstiftande organ på det internationella straffprocessrättsliga området, däribland FN, Europarådet och EU.

4.2.2 FN-konventioner

FN har utarbetat åtskilliga konventioner inom straffrättens område. Ofta är konventionerna inriktade på bekämpandet av vissa typer av brott såsom tortyr, terrorism och narkotikabrott. Dessa konventioner har i första hand haft till syfte att ålägga stater att kriminalisera och att skapa straffrättslig jurisdiktion över dessa brott. Konventionerna brukar inkludera ett stadgande med ungefärlig lydelse: *"Stater ska bistå varandra med största möjliga rättsliga hjälp."* Det ankommer därefter på staterna att i sin nationella lagstiftning, eller genom andra konventioner, bestämma formerna för den rättsliga hjälpen. Detta särdrag hos de flesta av FN:s konventioner har lett till att konventionerna sällan åberopas som grund för en framställning om rättslig hjälp, men det finns undantag.²⁴

²² Thunberg Schunke s. 43 f.

²³ Ibid. s. 48 f.

²⁴ Ibid. s. 51.

4.2.3 Europarådets EKRB

Europarådet har gjort en betydande insats för utvecklingen av det internationella straffrättsliga samarbetet i Europa. Den kanske mest centrala konventionen för internationell rättslig hjälp i Europa är *Europarådets konvention om inbördes rättshjälp i brottmål* (EKRB). EKRB från 1959 utgör fortfarande grunden för de flesta framställningar om internationell rättslig hjälp i Europa och har med tiden kompletterats med två tilläggsprotokoll. EKRB är i dag tillämplig mellan alla EU:s medlemsstater.

Förutsättningen för att kunna lämna internationell rättslig hjälp är att staten har jurisdiktion över brottet vid tidpunkten för ansökan, att framställningen är gjord av en rättslig myndighet och rör utredning av brott.²⁵

Konventionen innehåller även vissa fakultativa skäl för avslag av en ansökan om rättslig hjälp. Dessa skäl kan exempelvis vara att ett beviljande skulle kränka statens suveränitet, medföra fara för rikets säkerhet eller strida mot dess allmänna rättsprinciper.²⁶ I EKRB finns ingen uppräknning av vilka former av rättslig hjälp som avses, utan huvudregeln är att konventionsstaterna ska tillhandahålla den hjälp som är tillåten enligt tillämplig nationell lagstiftning. För vissa tvångsmedel krävs dock dubbel straffbarhet avseende den brottsliga gärningen.²⁷

Eftersom det är tillåtet att reservera sig mot artiklarna i konventionen kan omfattningen av dess tillämplighet variera mellan staterna

4.2.4 Schengenkonventionen

Schengenkonventionen innehåller även bestämmelser om internationell rättslig hjälp och är i det avseendet en s.k. *dotterkonvention* till EKRB. Genom bestämmelserna i Schengenkonventionen sker en utvidgning av EKRB:s tillämpningsområde. Som exempel kan nämnas att rättslig hjälp ska kunna lämnas under hela utredningsförfarandet och även i administrativa förfaranden.²⁸ Det är inte heller möjligt att reservera sig mot bestämmelser i konventionen.

4.2.5 EU-konventionen

Under flera års tid har EU-länderna arbetat med att förenkla och modernisera förfaranden för internationell rättslig hjälp i brottmål. På 1980-talet utarbetades en konvention som gick mycket längre än EKRB. Stora meningsskiljaktigheter mellan länderna ledde till att konventionen aldrig kunde undertecknas.²⁹ År 1995 inrättades en särskild arbetsgrupp med

²⁵ 1 kap. 1 art. 1 p. EKRB.

²⁶ 1 kap. 2b art. EKRB

²⁷ Exempelvis för husrannsakan.

²⁸ Avd. III kap. 2 artikel 49a Schengenkonventionen.

²⁹ Thunberg Schunke s. 111 f.

uppdraget att utarbeta en ny konvention som bl.a. skulle innehålla ett effektivare förfarande. Den 29 maj 2000 antogs EU:s konvention om rättslig hjälp som samtliga medlemsstater skrev på samma dag. I Sverige började konventionen att gälla den 1 juli 2005. Delar av konventionen är även tillämpliga i förhållande till Norge och Island.

Syftet med konventionen är att förbättra det rättsliga samarbetet genom att utveckla och modernisera de befintliga bestämmelserna. Detta sker dels genom en utökning av möjligheter till framställningar om rättslig hjälp, dels genom en förenkling av handläggningen för att främja ett effektivare samarbete. Konventionen ska komplettera bestämmelserna i bl.a. EKRB och Schengenkonventionens relevanta artiklar. Konventionen kan därför inte användas som den enda grunden för en framställning om rättslig hjälp. Vid en konflikt mellan bestämmelserna i EU-konventionen och de övriga instrumenten har dock EU-konventionen företräde.³⁰

4.3 Den svenska lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål

4.3.1 Bakgrund

År 2000 trädde LIRB i kraft i Sverige. Syftet med lagen var att skapa enhetliga regler för olika typer av åtgärder som kan vidtas inom ramen för en framställning om internationell rättslig hjälp. Tidigare hade den nationella lagstiftningen på området varit mycket svåröverskådlig vilket lett till svårigheter vid den praktiska rättstillämpningen. Målen med lagstiftningen var bl.a. att sträva efter mindre långtgående villkor för samarbete, en utvidgning av antalet tillåtna former för internationell rättslig hjälp och förenklade regler för en effektivare ärendehantering. Sverige skulle, med den nya lagen, kunna återkalla gammalmodiga reservationer och förklaringar till EKRB. En modernisering av den svenska lagstiftningen var vidare nödvändig mot bakgrund av den internationella utveckling som hade skett på området. Inom EU hade en rad åtgärder vidtagits och den svenska anslutningen till exempelvis Schengenkonventionen krävde lagändringar.³¹ Vid utarbetandet av den nya lagen togs hänsyn till det då pågående arbetet med EU:s konvention om rättslig hjälp vilket medförde att ändringarna i lagen inte blev omfattande när konventionen trädde i kraft i Sverige.³²

I LIRB upptas bestämmelser avseende både Sveriges möjligheter att bevilja rättslig hjälp till utländsk myndighet och svenska myndigheters möjligheter att ansöka om rättslig hjälp utomlands. Det sistnämnda fallet är endast svagt reglerat eftersom det är upp till den utländska statens nationella rätt att

³⁰ EU-konventionens förklarande rapport s. 9.

³¹ Prop. 1999/2000:61 s. 49 ff.

³² Prop. 2004/05:144 s. 125.

avgöra vilka förutsättningar som ska vara uppfyllda för att ansökningar om rättslig hjälp ska kunna beviljas där.

4.3.2 Rättslig hjälp i Sverige

Då denna uppsats inriktar sig på de fall då Sverige är ansökande stat ska jag endast schematiskt redogöra för grundförutsättningarna för att rättslig hjälp ska kunna beviljas i Sverige. Den svenska lagen kan på så vis tjäna som exempel på hur en nationell lagstiftning på området kan se ut.

Rättslig hjälp i Sverige kan bestå av olika åtgärder. I 1 kap. 2 § 1 st. LIRB finns en lista på vilka åtgärder rättslig hjälp i Sverige omfattar. Åtgärderna är:

1. Förhör i samband med förundersökning i brottmål
2. Bevisupptagning vid domstol
3. Telefonförhör
4. Förhör genom videokonferens
5. Kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. RB
6. Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning
7. Tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning
8. Tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning
9. Hemlig kameraövervakning
10. Överförande av frihetsberövande för förhör m.m.
11. Rättsmedicinsk undersökning av en avliden person

Det finns dock inget hinder för svenska domstolar och åklagare att bistå utländska myndigheter med annan hjälp förutsatt att det kan ske utan tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd.³³ För att kunna utföra hjälpen som avses i alla punkter med undantag av punkterna 7, 8 och 10 krävs att åtgärden ska vara möjlig att vidta i motsvarande förfarande i Sverige.³⁴ Vid exempelvis hemlig teleavlyssning gäller alltså de förutsättningar som uppställs i 27 kap RB för förfarandet: brottet skall ha viss straffskala, visst beviskrav skall vara uppfyllt och åtgärden ska vara av synnerlig vikt för utredningen.

I LIRB finns inget generellt krav på dubbel straffbarhet utan lagstiftaren har utpekat vissa av de ovan nämnda punkterna där dubbel straffbarhet krävs, dvs. åtgärderna i punkterna 5-8, 9 och 11. Dock finns särskilda bestämmelser beträffande husrannsakan och beslag. Dubbel straffbarhet krävs inte vid dessa tvångsåtgärder om den ansökande staten är Norge, Island eller medlem av EU och att det för gärningen kan ådömas fängelse i den staten.³⁵

³³ 1 kap. 2 § st. 2 LIRB.

³⁴ 2 kap. 1 § LIRB, e contrario.

³⁵ 4 kap. 20 § st. 1 LIRB.

Det uppställs även vissa hinder mot att lämna rättslig hjälp i Sverige. En ansökan om rättslig hjälp *skall* avslås om ett bifall till ansökan skulle kränka Sveriges suveränitet, medföra fara för rikets säkerhet eller strida mot svenska allmänna rättsprinciper (*ordre public*) eller andra väsentliga intressen.³⁶ Vidare *får* en ansökan avslås om gärningen har karaktär av ett politiskt eller militärt brott, om *res judicata* föreligger eller om det finns särskilda omständigheter som gör att ansökan inte bör bifallas.³⁷

4.3.3 Sverige som ansökande stat

LIRB innehåller relativt få bestämmelser om internationell rättslig hjälp utomlands. Detta beror naturligtvis på att, som ovan nämnts, frågan om vid vilka tillfällen och under vilka förutsättningar en utländsk stat ger Sverige rättslig hjälp regleras av de nationella regler och internationella åtaganden som den utländska staten har i sitt rättssystem. De regler som finns i LIRB avser främst svensk domstols möjlighet att ansöka om rättslig hjälp utomlands. Svenska åklagares möjligheter att söka rättslig hjälp utomlands är däremot nästintill oreglerade vilket innebär att de kan begära internationell rättslig hjälp i den utsträckning som den andra staten tillåter (se 5.2.1.).

³⁶ 2 kap. 14 § st. 1 LIRB.

³⁷ 2 kap. 14 § st. 2 LIRB.

5 Buggning och internationell rättslig hjälp – min utredning

Efter att ha fått en inblick i grunderna för tvångsmedelsanvändning, straffrättens internationalisering och hur institutet internationell rättslig hjälp i brottmål är uppbyggt lämnar vi teoridelen och går in i *utredningsdelen*. Här presenteras först ett fiktivt fall som innehåller ett problem. Problemet skall sedan belysas både utifrån ett *individperspektiv* genom rättighetsstadganden och utifrån ett *rättstillämparperspektiv* genom aktuella delar i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, brottsbalken och rättegångsbalken.

5.1 Fiktivt fall: QT - Sverige - Staten Y

Svensk åklagare har inlett en förundersökning mot personen QT som befinner sig i Staten Y. Den svenska åklagaren vill få hjälp av motsvarande myndighet i Staten Y att inhämta bevisning gentemot QT. Staten Y är medlem av EU och tillåter buggning som straffprocessuellt tvångsmedel. I Staten Y är det även lagligt att utföra buggning vid en ansökan om rättslig hjälp. I konventionen som gäller mellan Sverige och Staten Y stadgas att förfarandet skall ske genom ansökan från berörd myndighet till motsvarande myndighet i den anmodade staten. Kan en svensk åklagare initiera buggning i ett annat EU:land trots att tvångsmedlet inte är tillåtet i Sverige?

5.2 Aktörernas inbördes relationer

Det finns tre relationer i ovanstående fall: dels förbindelsen mellan *Sverige och Staten Y*, dels relationen mellan *Sverige och QT* och dels förhållandet mellan *Staten Y och QT*. I den mellanstatliga relationen mellan Sverige och Staten Y styrs ärendet av en ingången överenskommelse mellan staterna om internationell rättslig hjälp. När det gäller den ansökande staten Sverige och individen QT har QT status av misstänkt för brott. Sveriges brottsutredning styrs av de bestämmelser som finns i den nationella rätten. För ansökningsförfarandet för rättslig hjälp är LIRB:s regler tillämpliga i Sverige. I den anmodade Staten Y pågår inget straffrättsligt förfarande mot QT. Här är det istället fråga om en prövning och verkställighet av en framställning om internationell rättslig hjälp.

5.3 Svensk domsrätt

För att exemplet med QT och Staten Y ska få praktisk relevans ska jag nedan ställa upp några av de principer som kan ge Sverige domsrätt över

fallet. Jag har valt att ta upp jurisdiktionsprinciperna istället för att redogöra för de specifika brott för vilka förfarandet kan aktualiseras eftersom jag vill förhålla mig på en generell nivå och inte bli alltför situationsinriktad.

Principer som ger Sverige domsrätt är:

- *Territorialitetsprincipen*: brottet är begånget i Sverige.³⁸
- *Den aktiva personalitetsprincipen*: den misstänkte gärningsmannen har anknytning till Sverige.³⁹
- *Den passiva personalitetsprincipen*: Brottet har begåtts på ett område som inte tillhör någon stat och mot en svensk person eller svensk sammanslutning eller enskild inrättning, eller mot utlänning med hemvist i Sverige.⁴⁰
- *Statsskyddsprincipen*: brottet som begåtts har den svenska staten som skyddsobjekt.⁴¹
- *Universalitetsprincipen*: brottet är av sådan dignitet att det inte spelar någon roll i vilken stat brottet har begåtts.⁴²

5.4 Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål

I 1 kap. 7 § i LIRB finns ett stadgande som lyder:

”I denna lag finns bestämmelser om att en svensk åklagare får ansöka om rättslig hjälp utomlands. Lagen hindrar inte att en svensk åklagare även annars ansöker om rättslig hjälp utomlands i den utsträckning den andra staten tillåter det. En svensk domstol får endast ansöka om rättslig hjälp utomlands enligt bestämmelserna i denna lag.”

I förarbetena som föregick LIRB diskuterades en reglering av svenska åklagares möjligheter att begära rättslig hjälp utomlands. I propositionen tog regeringen klar ställning mot en begränsning av åklagares möjligheter att begära rättslig hjälp med åtgärder som inte är tillåtna enligt svensk rätt. Regeringen menade att en sådan reglering inte var nödvändig eftersom förfarandet vid en förundersökning inte kräver samma strikta förfaranderegler som i domstolsprocessen.⁴³ Man menade också att stadgandet i 1 kap. 7 § innebär en möjlighet för en svensk åklagare att ansöka om åtgärder som inte är tillåtna enligt svensk rätt:

”En åklagare kan således ansöka om rättslig hjälp utomlands med en åtgärd som är möjlig i den andra staten även om en sådan åtgärd inte framgår

³⁸ Se exempelvis 2:1 BrB.

³⁹ Se exempelvis 2:2 BrB.

⁴⁰ Se exempelvis 2:3, p. 5 BrB.

⁴¹ Se exempelvis 2:3, p. 4 BrB.

⁴² Se exempelvis 2:3, pp. 6-7 BrB, och 3 § Lag (1982:316) med förbud om könsstympning av kvinnor

⁴³ Prop. 1999/2000:61 s. 82.

*direkt av lagens bestämmelser eller är tillgänglig enligt svensk rätt. Det är sedan upp till den andra staten och avgöra om bistånd med hänsyn till den statens bestämmelser kan lämnas eller inte.”*⁴⁴

Denna hållning framkallade reaktioner från vissa riksdagsledamöter. I en motion⁴⁵ som väcktes med anledning av förslaget yrkades bl.a. att riksdagen skulle ändra lagförslaget och införa ett förbud mot att begära hjälp med sådant som är inte är tillåtet enligt svensk rätt. Motionen avseende detta avslogs i utskottsbetänkandet eftersom man ansåg att behovet av flexibilitet var stort när det gäller åklagares möjligheter att bedriva förundersökning. Eftersom regelverket är olika utformade i olika länder är det viktigt, menade man, att svenska åklagares möjligheter att begära rättslig hjälp utomlands inte begränsas mer än nödvändigt.⁴⁶ Denna inställning delades även av Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala Universitet som i sitt remissyttrande⁴⁷ påpekade att området för rättslig hjälp också bör omfatta åtgärder som kan vidtas i den aktuella främmande staten, och då bör även tvångsmedel inbegripas. Nämnden⁴⁸ anförde:

”Även om exempelvis en möjlighet att åtkomma bevisning genom buggning i praktiken kanske inte kommer att utnyttjas, finns det knappast anledning att i förväg utesluta den. Förslaget utgår från att en främmande stat kan begära att här få en enligt svensk lagstiftning möjlig åtgärd utförd, även om den inte får utföras i det egna landet. Varför skall då inte det omvända gälla?”

Lagrådet kommenterade inte alls detta förhållande i sitt remissyttrande.⁴⁹

Det faktum att lagstiftaren har valt att inte ha med ett förbud för en åklagare att ansöka om åtgärder som inte är möjliga i ett svenskt förfarande, kommenterar jur. dr. Malin Thunberg Schunke:

*”Med hänsyn till det ovan sagda torde kunna ifrågasättas om inte detta innebär att en svensk åklagare kan – inom ramen för en framställning om internationell rättslig hjälp – t.o.m. begära vidtagande av tvångsmedelsåtgärder som är otillåtna i Sverige (t.ex. buggning) men som är tillåtna i vissa anmodade staters lagstiftning.”*⁵⁰

Även professor Petter Asp ställer sig bakom Thunberg Schunkes tolkning:

*”Detta torde innebära att svensk åklagare kan begära rättslig hjälp med åtgärder som inte förekommer i Sverige, t.ex. buggning.”*⁵¹

⁴⁴ Prop. 1999/2000:61 s. 189.

⁴⁵ Motion 1999/2000:Ju24 av Alice Åström m.fl. (v).

⁴⁶ Bet. 1999/2000:JuU19 s. 7.

⁴⁷ Remissyttrande 1999-11-22, Dnr UFV 1999/2073

⁴⁸ Yttrandet upprättades av professor Nils Jareborg, efter samråd med doktoranden Malin Thunberg.

⁴⁹ Prop. 1999/2000:61, bil. 11 s. 350 ff.

⁵⁰ Thunberg Schunke s. 169.

⁵¹ Lindell (red) s.149.

LIRB uppställer alltså inget hinder för en svensk åklagare att initiera buggning utomlands. Flera stater ställer dock, i sin nationella rätt, upp ett krav på att en framställning om rättslig hjälp skall ha föregåtts av ett domstolsbeslut.⁵² Vissa stater har som krav för beviljande av rättslig hjälp att den begärda åtgärden skall kunna företas under en förundersökning i den ansökande staten.⁵³ Om Staten Y, i fallet ovan, skulle uppställa sådana villkor i sin nationella rätt, skulle självfallet inte en svensk åklagare kunna få till stånd buggning i utlandet. Dock är det inte alla länder som har dessa förbehåll.

5.5 Kommentar

Det verkar alltså inte finnas hinder i LIRB för en svensk åklagare att initiera buggning på det sätt som ovan anförts. Eventuella hinder kan dock finnas i den anmodade staten genom villkor om att åtgärden även skall kunna vidtas i den ansökande staten eller krav på att ansökan skall ha föregått domstolsbeslut. För att den fortsatta framställningen ska bli intressant lägger jag därför till den aspekt att Staten Y inte har några sådana förbehåll uppställda i sin nationella lagstiftning.

Rättsläget är fortfarande osäkert gällande under vilka omständigheter en ansökan om buggning i utlandet kan aktualiseras. Det är detta osäkra rättsläge jag nu ska försöka hitta ”staket” kring genom att ta en titt på rättighetsstadganden i Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna och regeringsformen, brottet tjänstefel i brottsbalken och eventuella bevisrättsliga hinder.

5.6 Europakonventionen

5.6.1 Allmänt

EKMR är bindande för de länder som har ratificerat konventionen. Dessa stater har en skyldighet att anpassa sin nationella rätt och praxis så att de står i överensstämmelse med kraven i EKMR. Om Europadomstolen i ett mål skulle finna att praxis eller en viss författning i en stat har brutit mot bestämmelserna i konventionen har staten en juridisk skyldighet att rätta sig efter domstolens dom och därmed ändra det som föranledde brottet mot EKMR.⁵⁴

Europakonventionen har sedan år 1994 status som svensk lag.⁵⁵ I 2 kap 23 § RF stadgas att lag eller författning inte får meddelas i strid med åtagandena enligt konventionen. Konventionen är tänkt att vara ett supplement till

⁵² Prop. 1999/2000:61 s. 82.

⁵³ Ibid. s. 83

⁵⁴ Artikel 46 EKMR och Cameron s. 30 f.

⁵⁵ Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, samt 2:23 RF.

nationell rättighetslagstiftning och inte en ersättare till den. Rättighetskatalogen i 2 kap. RF anses därför i det avseendet vara *lex specialis* i förhållande till EKMR.

Om en person anser att en stat har överträtt EKMR kan han eller hon klaga hos Europadomstolen. Ett sådant klagomål måste avse en kränkning som har drabbat klaganden personligen och det måste röra en rättighet som anges i EKMR eller i dess tilläggsprotokoll. Ett klagomål kan inte rikta sig mot en enskild person eller organisation utan måste rikta sig mot en stat, och det måste även handla om en fråga för vilken staten kan hållas ansvarig. Den klagande måste också ha uttömt alla inhemska rättsmedel för att en prövning i Europadomstolen ska kunna komma till stånd.⁵⁶

5.6.2 Tillämplighet på rättslig hjälp

Det framgår inte uttryckligen av EKMR:s ordalydelse att konventionen är tillämplig vid internationell rättslig hjälp. Det finns endast en bestämmelse som direkt syftar på en internationell samarbetsform, nämligen utlämning.⁵⁷ Trots att det inte uttryckligen stadgas har EKMR på olika sätt betydelse inom området. Detta följer generellt av det faktum att staterna i EU är bundna av EKMR nationellt och då gäller dessa åtaganden även vid internationell rättslig hjälp. Detsamma torde även gälla vid utarbetandet av nya internationella instrument som t.ex. rättslig hjälp mellan dessa stater. En framställning om internationell rättslig hjälp kan ju, på samma sätt som vid en helt nationell brottutredning, aktualisera frågor om kränkningar av de i EKMR uppräknade rättigheterna.⁵⁸

5.6.3 Tolkningsprinciper

När det gäller tolkningen av EKMR råder särskilda tolkningsprinciper. Allmänna principer för tolkning av internationella traktater finner man i artiklarna 31 och 32 i *Wienkonventionen om traktaträtten*. Av artikel 31 framgår att det är ordalagen i traktaten som ska tillmätas störst betydelse men att orden ska läsas i sitt sammanhang och i ljuset av syftet med traktatbestämmelserna. Det gäller alltså att se EKMR i sin helhet och att tolka konventionens bestämmelser på så vis att de får en rimlig innebörd. Förarbeten till konventionen tillmäts ingen starkare betydelse när det gäller att tolka en bestämmelse och hänvisningar till förarbeten är ovanliga i Europadomstolens avgöranden. Europadomstolen har ofta framhållit att konventionen bör tolkas i ljuset av samhällsutvecklingen och förändringar i rättsuppfattningen i konventionsstaterna, vilket innebär att en tolkning av EKMR kan vara rätt i en tid, men inte i en annan. Europadomstolen har i sin rättspraxis utvecklat en rad tolkningsprinciper. Bland dessa finns dels principen om att begrepp som förekommer i konventionen ska tolkas

⁵⁶ Artikel 34 och 35 EKMR.

⁵⁷ Artikel 5, p 1f, EKMR.

⁵⁸ Thunberg Schunke s. 273.

autonomt så att den får samma materiella innehåll i alla stater, och dels principen *Margin of Appreciation* som innebär att nationella domstolars bedömningar av sådant som exempelvis grundar sig på bevisvärdering eller innehåll i nationell rätt ska godtas utom när speciella skäl föreligger. En annan viktig princip som, enligt Europadomstolen, genomsyrar konventionen är *proportionalitetsprincipen*. Många åtgärder som till sin typ är konventionsenliga kan sålunda godtas endast om de står i rimlig proportion till de intressen som de är avsedda att tillgodose. Är de däremot mer långtgående, än vad som framstår som rimligt i förhållande till ändamålet, kan de innefatta brott mot konventionen.⁵⁹

5.6.4 Räckvidden av Sveriges ansvar – artikel 1

I artikel 1 stadgas staternas skyldighet att respektera de mänskliga rättigheterna:

”De höga fördragsslutande parterna skall garantera var och en, som befinner sig under deras jurisdiktion, de fri- och rättigheter som anges i avdelning I i denna konvention.”

Ordet *garantera* inkluderar ett antal viktiga betydelser. Staternas förpliktelser är bl.a. omedelbara och objektiva. Det räcker inte att staterna har för avsikt att leva upp till konventionen för att de ska anses efterleva den. Som tidigare nämnts är staterna skyldiga att vidta positivt handlande om det är nödvändigt för att säkerställa individens rättigheter.⁶⁰

Stadgandet *var och en* innebär att konventionen inte gör någon distinktion mellan medborgare och icke-medborgare. Dock kan vissa rättigheter till sin natur vara beroende av om de utövas av medborgare eller ej. Fysiska såväl som juridiska personer inkluderas i begreppet.⁶¹

Termen *jurisdiktion* har olika innebörd i olika sammanhang, framförallt inom folkrätten. På engelska används ofta begreppet som synonym till ordet *territorium*. Som exempel kan nämnas fall som rör vårdnad av barn då brittiska domstolar kan förbjuda en part att ta barnet: *”out of the jurisdiction of the court”* som i det fallet betyder *”out of Britain”*.⁶²

Man brukar skilja på tre typer av jurisdiktion, den *legislativa*, den *judikativa* och den *exekutiva*. Det är de två sistnämnda som är av intresse för denna framställning. Den judikativa jurisdiktionen ger staterna domsrätt över straffrättsliga och civilrättsliga mål, medan den exekutiva ger staterna verkställighetsrätt. I det fiktiva fallet ansöker svensk åklagarmyndighet om rättslig hjälp hos motsvarande myndighet i Staten Y. Man ber alltså Staten Y att på Sveriges vägnar utföra ett visst exekutivt förfarande. I fallet med

⁵⁹ Danelius s. 55 ff.

⁶⁰ Cameron s. 31 f. och Danelius s. 261.

⁶¹ Cameron s. 32 f.

⁶² Malanczuk s. 109.

QT och Staten Y har således Sverige judikativ jurisdiktion men saknar exekutiv jurisdiktion. Hur skall, med utgångspunkt från detta, stadgandet *befinner sig under [den fördragsslutande statens] jurisdiktion* tolkas? Är det en tolkning utifrån ordalydelsen som är för handen? Sverige har ju de facto judikativ jurisdiktion i målet där QT är gärningsperson. Eller är en tolkning med utgångspunkt från förfarandet att föredra då Sverige inte har exekutiv jurisdiktion på Staten Y:s territorium?

Som tidigare nämnts är jurisdiktion tätt sammankopplat med tanken om staters suveränitet.⁶³ Normalt kan personer som befinner sig på en stats territorium därmed anses befinna sig inom statens jurisdiktion. Detta gäller dock inte alltid. Särskilda kategorier av personer som befinner sig på territoriet t.ex. statschefer och diplomater är visserligen undantagna statens jurisdiktion i den meningen att statens tvångsmakt inte alls, eller endast i begränsad utsträckning, kan utövas mot dem. Vid tillämpningen av EKMR anses de ändå falla under statens jurisdiktion när det gäller åtnjutandet av rättighetsskydd i konventionen.⁶⁴

En konventionsstat kan anses utöva sin tvångsmakt även utanför sitt territorium. Om en företrädare för en stat, som exempelvis en polisman eller en diplomatisk företrädare, är verksam i ett annat land är staten ansvarig för de eventuella brott mot EKMR som han eller hon begår under utövning av sin verksamhet.⁶⁵

Stater kan också anses ha jurisdiktion utanför sitt territorium på ett område som staten kontrollerar. Begreppen kontroll och jurisdiktion är således tätt sammankopplade.⁶⁶ I sin praxis har Europadomstolen således anfört att jurisdiktionen inte är helt begränsad till de nationella gränserna utan en stat som utövar en faktisk kontroll på en annan stats territorium kan fällas till ansvar för brott mot konventionen genom s.k. *extraterritoriell jurisdiktion*.⁶⁷ Dessa fall handlar i huvudsak om vilken stat som har ansvar för att EKMR efterlevs när maktsituationen är oklar vid exempelvis ockupationer av ett landområde eller liknande.⁶⁸

Frågan om utomterritoriell jurisdiktion aktualiserades även i *Soering v. United Kingdom*. Målet avsåg en framställning om utlämning av den tyske medborgaren Soering från Storbritannien till USA, där han var misstänkt för mord och troligtvis skulle dömas till döden. Domstolen fastslog att en utlämning av Soering skulle innebära en kränkning av artikel 3 eftersom det amerikanska systemet med företeelsen ”death row” ansågs likställigt med tortyr. Dessutom lämnade domstolen öppet för att inom området för

⁶³ Dixon s. 132,

⁶⁴ Danelius s. 46.

⁶⁵ Ibid. s. 46 f.

⁶⁶ Brownlie s. 287.

⁶⁷ Se Ovey & White s. 24 ff.

⁶⁸ Se exempelvis *Ilaşcu and others v. Moldova and Russia*.

utlämning även anse en anmodad stat ansvarig för en utlämning som skulle leda till uppenbara kränkningar av rätten till rättvis rättegång i artikel 6.⁶⁹

Ett annat intressant rättsfall som rör utomterritoriellt ansvar vid straffrättsligt samarbete är *Drozdz and Janousek v. France and Spain*. Fallet rörde en verkställighet av en brottmålsdom i Frankrike. Domen hade meddelats i Andorra och klagande gjorde gällande att förfarandet vid domstolen där hade inneburit kränkningar mot artikel 6. Europadomstolen kom fram till att Frankrike, genom att överta verkställigheten av denna dom, kunde anses ansvarig enligt EKMR eftersom de fördragsslutande staterna är skyldiga att vägra samarbete om det framgår att domen är ett resultat av ett uppenbart orättvist förfarande.

I ett alltmer internationaliserat Europa har det blivit vanligare att stater har överlåtit viktiga beslutsbefogenheter till internationella organisationer. Som exempel kan nämnas EU-samarbetet som innebär en omfattande överlåtelse av statliga funktioner till överstatliga organ. Europadomstolen har i ett antal mål haft att ta ställning till om det är förenligt med en stats förpliktelser enligt EKMR att genom överlåtelse av befogenheter frånta sig ansvaret för att personer inom dess jurisdiktion kommer i åtnjutande av sina rättigheter enligt konventionen. Domstolen har här uttalat att en konventionsstat som överför sin kompetens till ett internationellt organ har en viss skyldighet att se till att individen inte därmed går miste om de rättigheter som tillförsäkras genom EKMR.⁷⁰

5.6.5 Sveriges ansvar över QT

Något rättsfall jämförbart med ovanstående problemsituation har jag inte hittat. De mål från Europadomstolen som jag har läst kan jag således inte dra några självklara analogier från. Vad jag däremot kan göra är att genom dessa rättsfall försöka få fram huvuddrag i hur Europadomstolen tolkar begreppet. En slutsats jag anser mig kunna dra efter denna redogörelse är att Europadomstolen anser att *territorialitet* är huvudregel. Jurisdiktionen förefaller dock förknippas med *tvångsmakt* och *kontroll* snarare än enbart nationers gränser.⁷¹ Europadomstolen verkar exempelvis anse att stat A ”tar med sig” sitt ansvar enligt EKMR om den utövar viss grad av tvångsmakt eller kontroll i stat B. Individerna i stat B som underställs stat A:s makt eller kontroll är tillförsäkrade det rättighetsskydd som den fördragsslutande staten A tillförsäkrar. De anses alltså befinna sig under staten A:s jurisdiktion. En stat kan även anses ha ansvar under konventionen för utlämnande av personer till stater där de riskerar att utsättas för tortyrliknande behandling eller till och med riskerar en orättvis rättegång.

⁶⁹ Se stycke nr. 113 i domen.

⁷⁰ *Waite and Kennedy v. Germany* och *Beer and Reagan v. Germany*. Fallen kommenteras av Danelius s. 48.

⁷¹ Med detta inte sagt att det enbart är den exekutiva jurisdiktionen som Europadomstolen fäster vikt vid. Att det oftast rör denna typ av jurisdiktion har säkert sin förklaring i att det inom tvångsapparaten begås de flesta konventionskränkningar.

Inte heller kan en stat undgå förpliktelserna enligt EKMR genom att verkställa en dom som har föregåtts av ett uppenbart orättvist förfarande. En stat måste vidare se till att individen inte mister sina rättigheter enligt konventionen när staten överlåter kompetens till ett internationellt överstatligt organ, och därmed överlämnar en viss del av sin jurisdiktion till detta organ. Att en person innehar immunitet mot tvångsmakten i den stat där han eller hon befinner sig, medför inte heller att denne person förlorar rättigheterna som tillförsäkras genom EKMR.

I fallet med QT ansöker svenska myndigheter om hjälp i Staten Y. Det är sedan upp till Staten Y att bevilja eller avslå ansökan. Förfarandet i Staten Y styrs av landets nationella lagstiftning. Svensk polis går inte in i Staten Y och utför åtgärden, utan förfarandet utförs helt och hållet av Staten Y:s myndigheter. Skulle QT känna sig orättfärdigt behandlad har han den möjlighet att klaga som föreskrivs i Staten Y:s rättsordning. Kontrollen över förfarandet sker alltså helt av Statens Y:s myndigheter. Skulle man därmed kunna dra slutsatsen att Sverige inte har jurisdiktion över brottet och därmed inte har ansvar enligt artikel 1 i konventionen? Frågan bygger på att artikeln tolkas enligt sin ordalydelse. Tolkningsmetoden som Europadomstolen använder sig av är dock en annan. Tolkningen som gjorts av artikel 1 i praxis är snarare teleologisk. Som redan har klargjorts är begreppet jurisdiktion i domstolens domar förknippat med territorialitet eller kontroll, som huvudregel. Men en stat kan vara ansvarig även i annat fall. Även om det inte är klarlagt i vilka fall och i vilken utsträckning som ett utomterritoriellt ansvar kan tänkas gälla för konventionsstaterna har framför allt Soeringfallet bidragit till en ökad uppmärksamhet kring frågan. Det verkar som om ansvar enligt konventionen, i fall som rör straffrättsligt samarbete, är förknippat med hur den andra staten behandlar individerna och om denna stat har tillträtt konventionen. Frågan om det är den judikativa eller den exekutiva jurisdiktionen som gäller går alltså inte att svara på eftersom inte Europadomstolen verkar göra den uppdelningen. Domstolen tillämpar ett "eget" jurisdiktionsbegrepp som snarare verkar vara förknippat med att en individ har blivit utsatt för en kränkning och att en stat därmed skall fällas till ansvar, än den innebörd av begreppet som är vedertagen inom andra områden av juridiken. Att begreppet tolkas annorlunda mot vad som är vedertaget anser jag vara ett tecken på Europadomstolens dynamiska konventionstolkning.

5.6.6 Skydd för personlig integritet – artikel 8

Ett skydd mot intrång i den personliga integriteten finns i artikel 8 som stadgar:

"1. Var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.

2. Offentlig myndighet får inte inskränka åtnjutande av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott

eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.”

Ingrepp mot denna rättighet består vanligen av åtgärder i enskilda fall, men kan även gälla generella inskränkningar för människors frihet att forma sin tillvaro. Staten är ålagd att även vidta positiva åtgärder för att skydda den enskildes privata sfär. Föreligger det ett dåligt skydd⁷² för individen kan staten ibland bryta mot artikel 8 genom sin passivitet. Staterna kan alltså göra sig skyldiga till en konventionskränkning dels genom ett ingrepp i individens rätt via myndighet eller offentliga tjänstemän, och dels genom underlåtenhet att vidta positiva åtgärder trots att det övergrepp, som visat att det rättsliga skyddet var otillräckligt, har utförts av en enskild person för vars handlande staten i och för sig inte är ansvarig.⁷³

Buggning innefattas i artikel 8 och får därmed endast komma i fråga om det finns stöd i lag. Några fall i Europadomstolens praxis har rört buggning. I fallet *Khan v. United Kingdom* hade polisen buggat Khan och använt de uppgifter som då kom fram som bevis i ett mål om narkotikabrott där Khan var gärningsman. Det fanns ingen lag som tillät avlyssning av detta slag och artikel 8 var därmed kränkt. Av mindre integritetskränkande natur är åtgärden hemlig teleavlyssning. Europadomstolen har i många fall haft att avgöra om telefonavlyssning utgjort en konventionsenlig åtgärd. Frågan som prövats har ofta varit om det funnits tillräckligt stöd i lag. Domstolen har i sin praxis uttalat att lagstöd måste vara klara och detaljerade, inte får vara allmänt hållna, dunkla eller tvetydiga.⁷⁴ I fallet *Lambert v. France* hade Lambert fört samtal med en person vars telefon var avlyssnad. Trots att avlyssningen hade inneburit en kränkning även av hans rätt hade han i egenskap av tredje man inte haft rätt att föra talan mot beslutet i Frankrike. Europadomstolen fann att det hade saknats en effektiv kontroll av att ingreppet i Lamberts rätt var nödvändigt i ett demokratiskt samhälle.

5.6.7 Sveriges ansökan – en kränkning av QT:s rätt enligt artikel 8?

Kan Sverige göra sig skyldig till brott enligt artikel 8 genom att ansöka om buggning av QT, då tvångsmedlet inte är tillåtet enligt svensk rätt? Eftersom fallet är fiktivt och det inte finns några tydliga omständigheter att överväga kommer frågan inte att kunna besvaras fullständigt. Nedan skall däremot göras en genomgång av vissa av de aspekter som skulle kunna aktualiseras vid en frågeställning liknande ovanstående problemsituation mellan QT och Sverige. Redogörelsen kommer att göras utifrån rekvisiten i paragrafen som bildar formeln: *inskränkning + avsaknad av godtagbart lagstöd = kränkning*.

⁷² Skydd i denna bemärkelse kan vara lagstiftning eller annat skydd mot övergrepp i vissa situationer.

⁷³ Danelius s. 261.

⁷⁴ *Malone v. United Kingdom* och *Valenzuela Contreras v. Spain*.

Inskränkning?

I fallet med QT kan först konstateras att det har förekommit en *inskränkning* i hans rätt enligt artikel 8.1 om han utsätts för ett tvångsmedel. Det är inte det som ska utredas här, utan den intressanta frågan är om själva ansökan om rättslig hjälp kan anses vara en inskränkning enligt artikel 8.1. Å ena sidan kan ansökningen om rättslig hjälp anses vara det första ledet i händelsekedjan som rör åtgärden. Å andra sidan *behöver* inte en ansökan i sig leda till att hemlig rumsavlyssning vidtas eftersom Staten Y inte är tvingad att acceptera den.

Frågan om en inskränkning *de facto* måste ha ägt rum för att ett brott mot konventionen skall anses föreligga togs även upp i det ovan beskrivna Soeringfallet. Där fastslog Europadomstolen att en framställning om utlämning inte får beviljas av en *anmodad* stat om åtgärden kan resultera i vissa kränkningar av en individs grundläggande rättigheter⁷⁵ i den *ansökande* staten. Jämförelser mellan Soeringfallet och situationen med QT är riskfyllda eftersom omständigheterna skiljer sig avsevärt. För det första kan skyddet mot tortyr anses vara starkare än skyddet enligt artikel 8, bl.a. eftersom tortyrförbudet är absolut och därmed inte kan lagstiftas bort. För det andra råder en stor skillnad i skyddsintresset mellan Soering som riskerar tortyrliknande förhållanden på "death row" och QT som riskerar att bli buggad. För det tredje skulle utlämningen av Soering ske till en stat som inte är ansluten till EKMR. Soering skulle därmed bli tvungen att lämna skyddsområdet för EKMR medan QT befinner sig i det eftersom båda staterna är förbundna till konventionen. Hade Soering riskerat samma sak i en stat som var ansluten till konventionen skulle ju den anmodade staten kunna hållas till ansvar för förhållandena på "death row".

Av Soeringfallet kan dock konstateras att en faktisk inskränkning av rätten inte alltid måste ha ägt rum utan att det i vissa fall räcker med att det finns en risk för en kränkning om en viss åtgärd vidtas.

Om en ansökan i sig kan utgöra en inskränkning är naturligtvis avhängigt omständigheterna i det speciella fallet. Hur allvarligt det brott som QT misstänks för är spelar givetvis in. Skulle Staten Y vara känd för att tillämpa särskilt "grymma" och ingripande metoder för hemlig rumsavlyssning kan man tänka sig att en ansökan i vissa särskilt prekära fall skulle kunna anses vara en inskränkning. I det fiktiva fallet är utgångspunkten att både Sverige och Staten Y är bundna av EKMR. Under konventionen ansvarar således Sverige för sin ansökan och Staten Y ansvarar för beviljandet av beslutet samt själva förfarandet. Skulle Staten Y däremot inte vara ansluten till EKMR tror jag att saken skulle kunna komma att bedömas annorlunda. Under sådana omständigheter skulle det vara mer troligt att Sveriges ansökan skulle kunna bedömas som en inskränkning. Denna slutsats drar jag genom en analogi från att principerna i Soeringfallet skulle gälla även omvänt, dvs. mot en *ansökande* stat och inte enbart, som i fallet, en *anmodande* stats ansvar.

⁷⁵ I detta fall tortyr.

Stöd i lag?

Om man i föregående stycke skulle komma fram till att en ansökan från Sverige om en åtgärd som inte är tillåten här är en inskränkning i rätten enligt artikel 8, blir nästa fråga hur denna inskränkning ska bedömas med avseende på artikel 8.2, dvs. om åtgärden har utförts med stöd i lag och om det finns legitima skäl.

Som tidigare nämnts uppställer LIRB inget hinder för möjligheten att ansöka om en åtgärd som inte är tillåten i Sverige. Det finns inte heller ett uttryckligt lagstadgande som tillåter detta, utan enbart ett uttalande i förarbetena. Ett stöd i lag föreligger alltså inte. Under förutsättning att en ansökan i det specifika fallet skulle kunna utgöra en inskränkning hade ansökan i sig således utgjort en *kränkning* mot konventionen eftersom lagstöd saknas.

Om det däremot hade funnits ett uttryckligt stöd i lag att en sådan ansökan hade varit tillåten hade man vidare försökt utreda om stadgandet skulle anses godtagbart i ett demokratiskt samhälle. För att avgöra detta använder sig Europadomstolen av olika frågeställningar. Följande frågor utreds innan domstolen slutligen gör en proportionalitetsbedömning: Vilka intressen är det tänkt att lagen ska skydda? Skyddas intresset genom åtgärden? Var det praktiskt möjligt att skydda intresset genom lagen i det specifika fallet?⁷⁶

5.7 Rättighetskatalogen i RF

I 2 kap. regeringsformen räknas vissa grundläggande fri och rättigheter upp. I kapitlet anges också om, och i så fall i vilken utsträckning, dessa rättigheter får inskränkas. EKMR:s bestämmelser anger minimirättigheter medan RF utmönstrar och specificerar. Skyddet för en individ får således inte bli svagare i nationell lagstiftning.

All paragrafhänvisning i detta avsnitt avser 2 kap. RF.

5.7.1 Skydd mot hemlig avlyssning som inte har stöd i lag

Av särskilt intresse när det gäller buggning är 6 § som stadgar:

”Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp även i annat fall än som avses i 4 och 5 §§^[77]. Han är därjämte skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev eller annan förtrolig försändelse och mot

⁷⁶ Denna systematik blir särskilt tydlig i fallet *Observer and Guardian v. United Kingdom*.

⁷⁷ I 4 § anges att dödsstraff inte får förekomma och i 5 § skydd mot kroppsstraff, tortyr och andra kroppsliga ingrepp.

hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande.”

Skyddet enligt 6 § kan begränsas genom lag. I 12 § föreskrivs att begränsningarna i det kapitlet angivna rättigheterna endast får göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. En sådan begränsning får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som har föranlett den och får inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen.

5.7.2 Utlänningars rättighetsskydd

Enligt 22 § är utlänning här i riket likställd med svensk medborgare när det gäller rättighetsskyddet i 6 § om inte annat föreskrivs i lag. Några, för denna frågeställning, relevanta föreskrifter som inskränker utlänningars rättigheter finns inte.

Begreppet *här i riket* definieras inte särskilt ingående i något av förarbetena till RF. I *Grundlagsberedningens* förslag, som föregick införandet av rättighetskatalogen, omfattade fri- och rättighetsregleringen enbart svenska medborgare. I yttranden över förslaget föreslog ett par remissinstanser att en i Sverige bosatt utlänning skulle åtnjuta samma rättighetsskydd som en svensk medborgare.⁷⁸ Departementschefen tog därför upp frågan i efterföljande proposition men kom fram till att en sådan reglering inte var lämplig och anförde följande:

”En här i riket bosatt utlännings rättsställning skiljer sig åt på ett avgörande sätt från en svensk medborgares genom att endast den svenska medborgaren har en ovillkorlig rätt att uppehålla sig i riket och bereda sin utkomst här. Så länge denna grundläggande skillnad består, kommer ett grundlagsskydd i andra hänseenden för här i riket bosatta utlänningar att te sig synnerligen ofullkomligt.”⁷⁹

I departementschefens resonemang hänförs frågan till utlänningar *bosatta* här i riket. Saken ledde, som sagt, inte till lagstiftning då. Frågan om utlänningars ställning utreddes igen några år senare i SOU 1975:75 som lade grunden för den nuvarande lagstiftningen. Utredningen kom fram till att utländska medborgare bör omfattas av rättighetsskyddet när de befinner sig i Sverige. I utredningen diskuterades rätten till rättighetsskydd för utlänningar som *befinner sig här i landet* eller *vistas i riket*.⁸⁰ En person behöver således inte vara bosatt i Sverige för att omfattas av skyddet. Anledningen till detta var att man ville göra rättighetsskyddet ännu vidare så att alla personer som befinner sig inom Sveriges gränser skulle komma att omfattas. Ingen skillnad gjordes alltså mellan invandrare med hemvist i Sverige och utlänningar som är här på tillfällig visit. I de fall då begränsningar i en

⁷⁸ Prop. 1973:90 bilaga 3 s. 131.

⁷⁹ Prop. 1973:90 s. 200.

⁸⁰ SOU 1975:75 se exempelvis s. 172-176.

utlännings frihet eller rätt skall göras är det dock tillåtligt att skilja mellan utlännings med större eller mindre anknytning till Sverige.⁸¹

5.7.3 Sveriges ansökan – en kränkning av QT:s rätt enligt RF?

Lagstiftaren gör alltså skillnad på svenska medborgare och icke-svenska medborgare när det gäller rättigheterna i katalogen i 2 kap RB. I det följande blir det därför naturligt att diskutera frågan om hur långt rättighetsskyddet sträcker sig utifrån denna indelning. Jag finner det dock relevant att göra ytterligare en uppdelning för personer med hemvist i Sverige eftersom det kan föreligga en påtaglig skillnad i anknytning. För analysen nedan utgår jag således från tre personkategorier: *svensk medborgare*, *icke-svensk medborgare med hemvist i Sverige* samt *icke-svensk medborgare utan hemvist i Sverige*. Jag finner denna uppdelning vara försvarbar eftersom det förekommer att lagstiftaren gör denna tredelade uppdelning när det gäller frågan om svensk domsrätt i brottmål.

5.7.3.1 Svensk medborgare

Svenska medborgare är tillförsäkrade ett skydd, gentemot det allmänna, mot ingrepp i den personliga integriteten. Stadgandet utgår, till skillnad från EKMR, från medborgarskapet och inte från territoriet. Skyddet för individen gäller naturligtvis endast gentemot svenska myndigheter eftersom huvudregeln är att endast de kan utöva verkställighet inom Sveriges territorium.

Rättigheten i 6 § gäller alltså gentemot svenska myndigheter oavsett om medborgaren befinner sig här i riket eller ej. Om personen QT, i exemplet ovan, skulle vara svensk medborgare blir frågan hur långt skyddet sträcker sig. Den svenske åklagaren utövar inte verkställighet i Staten Y utan ansöker endast om den. I strikt mening är alltså buggningen som Staten Y vidtar inte ett integritetsintrång utförd av svensk myndighet. Å andra sidan, kan man argumentera för att åklagarens ansökan om rättslig hjälp är ett led i utförandet av åtgärden. När det gäller rättighetsskyddet i EKMR ansåg jag att detta argument, som grund för svenskt ansvar enligt konventionen, inte var hållbart eftersom Staten Y också är bunden av EKMR. Här föreligger det dock en skillnad eftersom enbart Sverige är bunden av regeringsformen. Rättighetskatalogen i RF innehar status av grundlag vilket också bör beaktas. Vid tolkningen av en inskränkning av en grundlagsskyddad rättighet har högsta domstolen, som ovan anförts, uttalat att det finns särskild anledning till restriktivitet. Rättighetsskyddet är ju statens garanti gentemot dess medborgare och får inte inskränkas annat än i lag. Det finns inte någon lag, utan endast ett förarbetsuttalande, som uttryckligen tillåter en svensk åklagare att ansöka om åtgärder som inte är tillåtna enligt svensk rätt. Den svenske åklagaren bidrar de facto till myndighetsutövningen

⁸¹ Petré, Ragnemalm s. 89.

genom sin ansökan om rättslig hjälp. Detta faktum tillsammans med ovanstående gör att jag inte kan komma fram till en annan tolkning än att en ansökan om buggning mot QT, om denne är svensk medborgare, skulle vara otillåten.

5.7.3.2 Icke-svensk medborgare med hemvist i Sverige

Låt säga att QT är icke-svensk medborgare med hemvist i Sverige sedan ett antal år och att han tillfälligt befinner sig i Staten Y. Skulle en ansökan om buggning i sådana fall vara tillåten?

Med hemvist i Sverige menar jag här en person som vid tidpunkten för brottet stadigvarande vistas här.⁸²

Som ovan angetts tillförsäkras RF, i det här fallet, utlänningar samma rättighetsskydd som svenska medborgare om de finns här i riket. Om man gör en strikt tolkning av ordalydelsen i 22 §, skulle inte QT omfattas av rättighetsskyddet eftersom han inte befinner sig här i riket. När man i utredningen⁸³ diskuterade vilka icke-svenska medborgare som skulle omfattas av regleringen hade man som intention att göra rättighetsskyddet vidare än att enbart omfatta personer som var bosatta i Sverige. Därför utformade man stadgandet så att det inkluderade alla utländska medborgare som vistas i riket. Paradoxalt nog skulle denna reglering, vid en lagtolkning av ordalydelsen, innebära ett svagare skydd för en icke-svensk medborgare med hemvist i Sverige. Om det i stället för *"utlänning här i riket"* stått *"utlänning med hemvist här i riket"* hade ju QT ha fått ett starkare rättighetsskydd. En sådan konsekvens var förmodligen svår att förutspå på 1970-talet då internationaliseringen av straffrättskipningen inte hade nått de dimensioner den har idag. Tolkningen bör därför, enligt min mening, lämpligen göras även utifrån en teleologisk metod.⁸⁴ Syftet var knappast att ge en utländsk medborgare ett svagare rättighetsskydd för den sak att han eller hon har hemvist i Sverige. Tvärtom ville man ge utländska medborgare ett starkare rättighetsskydd i Sverige. Förarbetena är författade för drygt trettio år sedan och skulle kunna betraktas som äldre. Stigande ålder gör i allmänhet att förarbetenas auktoritet försvagas.⁸⁵ Anledningen till detta är att lagstiftningen förändras över tid. Det som exempelvis ansågs som ett skyddsvärt intresse en viss tid behöver inte vara det en annan. I det här fallet är det nog så att internationalisering och ökad invandring har medfört att intresset att skydda även utländska individer från intrång i mänskliga rättigheter är starkt, och kanske till och med starkare, i dag och just detta förarbetsuttalande äger därför, med största sannolikhet, auktoritet också nuförtiden.

Jag tycker mig även se flera prov på att den svenska staten anser sig ha ansvar för utländska personer som bor i riket. Exempel på detta kan bland

⁸² För närmare redogörelse av begreppet se NJA 1978 s. 468.

⁸³ SOU 1975:75.

⁸⁴ Tolkning av lagens ändamål och syfte.

⁸⁵ Peczenik s. 42.

annat urskiljas i domsrättsreglerna för brott som begåtts utomlands. För sådana brott föreligger svensk domsrätt bl.a. om brottet har begåtts av svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige.⁸⁶ Det finns förstås många anledningar till regleringens ordalydelse, men jag vidhåller att stadgandet är ett exempel på statens ansvar inte endast för dess egna medborgare utan även för personer med hemvist på dess territorium.

Sammantaget blir min slutsats att jag har svårt att tro att en ansökan om buggning även mot en utländsk medborgare med hemvist i Sverige skulle vara förenligt med RF.

5.7.3.3 Icke-svensk medborgare utan hemvist i Sverige

När det däremot gäller utländska medborgare som inte äger hemvist i Sverige verkar saken vara annorlunda. Regeringsformens 22 § skyddar endast de utländska medborgare som befinner sig här i riket. Låt säga att QT begick brottet i Sverige när han var här på tillfällig visit och att han inte har någon särskild anknytning till Sverige. Jag har i det fallet svårt att se att QT omfattas av skyddet i RF och att en ansökan om buggning således inte strider mot de aktuella stadgandena i RF. Skyddet i RF får dock inte bli lägre än skyddet i EKMR. För utländska medborgare utan hemvist i Sverige gäller således de principer angående Sveriges ansvar som följer av Europakonventionen (se 5.6.4).

5.8 Övriga eventuella begränsningar

Hittills har konstaterats att en svensk åklagare som ansöker om buggning i utlandet har att ta hänsyn till vissa faktorer i EKMR och i RF. Nedan ska undersökas om det finns andra begränsningar. Först kommer straffstadgandet för tjänstefel och bestämmelsen om tjänsteförseelse att belysas. Därefter kommer vissa bevisprövningsfrågor att diskuteras.

5.8.1 Tjänstefel och tjänsteförseelse

Om en ansökan om buggning i utlandet är förenlig med svensk rätt och EKMR är, som ovan konstaterats, oklart. Låt säga att en svensk åklagare lämnar in en ansökan om buggning till Staten Y som beviljar och utför åtgärden, skulle den svenske åklagaren kunna dömas till tjänstefel? Frågan går givetvis inte att svara på eftersom problemsituationen är fiktiv och omständigheterna i målet inte är klagjorda, men jag anser ändå frågan vara relevant. Om det skulle verka troligt att en åklagare skulle kunna fällas till ansvar för att ha initierat buggning utomlands skulle det ju finnas en faktisk begränsning för möjligheten att låta bugga någon i utlandet, eftersom förfarandet då skulle vara brottsligt.

⁸⁶ 2 kap. 2 § p. 1-2 BrB.

I 20 kap. 1 § BrB stadgas att den som genom handling eller underlåtenhet vid myndighetsutövning åsidosätter vad som gäller för uppgiften ska dömas för *tjänstefel*. Brottet måste vara grovt eller av normalgraden för att ansvar ska kunna ådömas.

Rekvisitet *vad som gäller för uppgiften* är inte enbart begränsat till det som finns skrivet om myndighetsutövningen i författningar eller annat⁸⁷ utan gäller även situationer där ett visst handlingsmönster ter sig självklart och naturligt.⁸⁸ Samtidigt finns ett krav på uppsåt eller oaktsamhet.

I NJA 1993 s. 360 prövade Högsta domstolen frågan om ansvar för tjänstefel för ett vakthavande polisbefäl som hade satt en person i arrest i väntan på förhör. Personen, som var misstänkt för misshandel och olaga vapeninnehav, var varken anhållen eller häktad och fick sitta i arresten i en timme och tjugo minuter innan han förhördes. Av 2 kap 8 och 12 §§ RF framgår att ingen får berövas friheten utan stöd i lag. För personer som varken är anhållna eller häktade saknades uttryckliga bestämmelser i lag om frihetsberövande av en sådan person. Inte heller fanns tydliga regler för om en person som kvarhållits för förhör skulle få insättas i en arrestlokal utan det skulle bedömas utifrån de allmänna principerna för polisingripanden i 8 § polislagen. HD kom fram till att de regler som det vakthavande befälet hade att tillämpa var allmänt hållna och kunde ge utrymme för olika bedömningar. Beslutet att sätta den misstänkte i arrest kunde därför inte anses ha innefattat en sådan felbedömning att det inneburit ett åsidosättande av vad som gällt för tjänsteuppgiften. Åtalet lämnades därför utan bifall.

Förutom tjänstefel finns i *lagen om offentlig anställning* (LOA) en arbetsrättslig bestämmelse om disciplinärt ansvar för *tjänsteförseelse*. I 14 § 1 st. stadgas att en arbetstagare som uppsåtligt eller av oaktsamhet åsidosätter sina skyldigheter enligt anställningen, får meddelas disciplinpåföljd för tjänsteförseelse. Om felet skulle anses som ringa får ingen påföljd meddelas. Påföljden för tjänsteförseelse är varning eller löneavdrag.⁸⁹

För brottet tjänstefel krävs att felet begåtts under *myndighetsutövning*. Det krävs inte för tjänsteförseelse. Både i brottsbalken och i LOA används ordet *ringa* för att ange det ansvarsfria området. Enligt LOA är *fel* som anses som ringa inte ansvarsgrundande. I brottsbalken knyts uttrycket däremot till själva *gärningen*. Vid bedömningen av om en handling ska leda till ansvar, ska samtliga omständigheter beaktas. Detta gäller både för tjänstefel och för tjänsteförseelse.⁹⁰

⁸⁷ Före 1989 krävdes att gärningsmannen skulle ha åsidosatt vad som gäller genom lag för myndighetsutövningen.

⁸⁸ Ds 1988:32 s. 15.

⁸⁹ 15 § LOA.

⁹⁰ Prop 1993/94:65 s 87.

5.8.2 Kommentrar om ansvar för myndighetsperson

Av rättsfallet NJA 1993 s. 360 kan dras slutsatsen att om reglerna för förfarandet är otydliga skall inte dömas för tjänstefel trots att myndighetspersonen har brutit mot dem. I fallet med QT är de regler som åklagaren har att rätta sig efter mycket oklara och vägledningen från LIRB, enligt min mening, bekymmersamt vag. Om en åklagare skulle kunna dömas för tjänstefel eller ansvar enligt LOA är givetvis avhängigt omständigheterna i det specifika fallet. Men eftersom reglerna för ansökan om buggning i utlandet är oklara tror jag att det krävs en särskilt betungande omständighet för att ansvar ska komma att utdömas.

5.8.3 Bevisning

Låt säga att den svenske åklagaren erhåller uppgifter genom buggningen som han eller hon vill använda som bevis gentemot QT, finns det i så fall hinder för åklagaren att åberopa bevisningen i svensk domstol?

5.8.3.1 Principen om fri bevisprövning

Principen om fri bevisprövning är fastslagen genom 35 kap. 1 §, st.1 RB. Där stadgas att domstolen, efter en samvetsgrann prövning av allt som förekommit, skall avgöra vad som är bevisat i målet. Enligt svensk rätt är följaktligen alla bevismedel tillåtna och rätten har att fritt bedöma bevisvärdet av den åberopade bevisningen. Kan man därmed undantagslöst åberopa alla typer av bevisning? Svaret kan verka självklart. Den fria bevisprövningen har starkt fäste i Sverige. Om bevisningen skulle ha åtkommit på ett oegentligt sätt är den gängse uppfattningen att den ändå är tillåten och kan läggas till grund för talan. Den omständighet att en person har brutit mot uppställda bestämmelser vid inhämtandet av bevisningen är en fråga som får utredas och avgöras för sig. Dock har under den senaste tiden förespråkare för ett annat synsätt gjort sig hörda. I doktrinen är denna riktning främst företrädd av jur. dr. Ulf Lundqvist.

5.8.3.2 Det lundqvistska synsättet

Ulf Lundqvist, hävdar att det bör vara otillåtet att låta oegentligt åtkommen bevisning ligga till grund för dom. Lundqvist menar att även om RB inte uttryckligen reglerar möjligheterna att använda oegentligt åtkommen bevisning finns det mot bakgrund av bestämmelserna i 2 kap. i RF och EKMR indirekta riktlinjer för hur frågan ska lösas. Som stöd för sin tes åberopar Lundqvist bland annat ett avgörande från Europadomstolen, fallet *Teixeira de Castro v. Portugal*, där domstolen kom fram till att en person som blivit fälld för narkotikabrott på grundval av de uppgifter som framkommit genom s.k. brottsprovokation utförd av civilklädd polis, inte hade fått en sådan rättvis rättegång som föreskrivs i artikel 6 EKMR. Lundqvist menar att det således finns tillfällen då en oegentligt åtkommen

bevisning skall avvisas och att ett särskilt förbud mot att använda bevisning som framskaffats på olaglig väg bör införas i svensk rätt för att uppnå en "internationell standard".⁹¹ Den fria bevisprövningen avviker, enligt Ulf Lundqvist:

*"inte bara från Europadomstolens dom utan också, mer eller mindre, från vad som i allmänna ordalag får sägas gälla i praktiskt sett samtliga EU-stater."*⁹²

I sin doktorsavhandling tar Lundqvist upp frågan om hur en svensk domstol bör tillåta bevisning som skaffats fram genom buggning, utförd av svensk polismyndighet i Sverige. Han anser att en sådan bevisning, trots principen om fri bevisprövning, förmodligen skulle anses vara förbjuden eftersom intresset att skydda individen torde väga tyngre än intresset av en materiellt riktig dom.⁹³

Lundqvists synsätt har blivit kritiserat bl.a. av juristen Thomas Ahlstrand som menar att den fria bevisprövningens princip skall värnas. Ahlstrand anser att den legala bevisteorin inte är lyckad:

*"Jag vill framför allt hävda att det i en rättegång, där syftet med rättens prövning ändå måste vara ett materiellt riktigt avgörande, aldrig kan vara riktigt att säga nej till kunskap."*⁹⁴

5.8.4 Kommentrar om bevisprövning

Lundqvists uppfattning om hur oegentligt åtkommen bevisning bör behandlas verkar vara kontroversiell. Den fria bevisprövningens princip är starkt förankrad i den svenska rätten. Oavsett vilken syn på frågan man har skulle i fallet med QT funderingar om bevisens tillåtlighet endast dyka upp om det var fråga om en bevisning som åtkommit på ett otillåtet sätt. Om bevisningen hade inhämtats genom buggning i Sverige hade en diskussion om dess tillåtlighet varit motiverad. Men eftersom buggningen har utförts i Staten Y, där det är tillåtet, och om QT saknar särskild anknytning till Sverige, bör utgångspunkten vara att det rör sig om ett förfarande som, oavsett vilken ståndpunkt man har i frågan om tillämplig bevisteori, inte kan anses som oegentligt. Möjligen skulle saken vara annorlunda om myndigheterna i Staten Y var kända för att tillgripa särskilt integritetskränkande metoder för sitt buggningsförfarande. Frågan om bevisningen åtkommit på oegentlig väg skulle även kunna aktualiseras om QT är svensk medborgare eftersom förfarandet då verkar vara olagligt. Bevisningen skulle i så fall ha tillkommit på ett sätt som kan betraktas som oegentligt eftersom ett tydligt lagstöd saknas. Dock anser jag inte att fallet Teixeira de Castro v. Portugal är en lämplig jämförelse. Rättsfallet är enligt min mening iögonfallande bekymmersamt utifrån många aspekter,

⁹¹ SvJT 1999 s. 903 ff.

⁹² Ibid.

⁹³ Lundqvist s. 37 ff.

⁹⁴ Thomas Ahlstrand, *Till frågan om fri bevisprövning och bevisförbud*, SvJT 2002 s. 547.

exempelvis hade en förundersökning inte inletts vid tidpunkten för brottsprovokationen och oskyldighetspresumtionen hade därmed kränkts.

Den fria bevisprövningen har ett mycket starkt fäste i Sverige och även om det skulle vara så att formerna för inhämtandet av bevisningen befinner sig i gränslandet för vad som är tillåtet skulle den troligtvis ändå kunna användas i en svensk rättegång.

5.9 Sammanfattande diskussion

I denna framställning har jag kommit fram till att möjligheten för en svensk åklagare att ansöka om buggning utomlands, både kan vara ett verktyg och ett otyg. Avgörande verkar vara omständigheterna i det specifika fallet. Kärnfrågan är om en ansökan i sig kan anses vara en kränkning mot EKMR eller RF. Det verkar inte heller finnas några juridiska hinder för åklagaren att åberopa bevisning, som åtkommits genom buggning, i ett mål inför en svensk domstol eftersom den fria bevisprövningens princip fortfarande har starkt fäste i Sverige.

5.9.1 Förutsättningar för att ansökan skall anses vara lagenlig

Genom utredningen som gjorts kan jag urskilja vissa förutsättningar som bör vara uppfyllda för att en ansökan om buggning ska hamna innanför det lagliga området. Nedan följer en uppräknig av de hinder och förutsättningar som jag kan se.

a) Tillåter Staten Y:s nationella lagstiftning ett sådant förfarande?

Det kan finnas hinder i den nationella rätten som gör att en ansökan om rättslig hjälp från Sverige om hemlig rumsavlyssning inte kan bli aktuell.

- *Är det möjligt att utföra buggning inom ramen för rättslig hjälp?* Svensk lagstiftning tillåter att rättslig hjälp beviljas med de åtgärder som är tillgängliga vid ett svenskt förfarande. Men eftersom staterna är fria att lagstifta om detta kan regleringarna variera.
- *Uppställs krav på domstolsbeslut?* Ibland uppställer stater i sin nationella lagstiftning ett krav på att en ansökan om rättslig hjälp med en viss åtgärd ska ha föregåtts av ett domstolsbeslut i den ansökande staten.
- *Förutsätts reciprocitet?* Detta är egentligen två frågor. Dels om det krävs att den ansökande staten ska kunna hjälpa till med samma åtgärd, och dels om det fordras att tvångsåtgärden skall kunna vidtas i ett helt nationellt förfarande. Om något av dessa villkor finns är ansökan om åtgärden utesluten.
- *Finns det straffprocessuella begränsningar?* Vanligtvis krävs, för beviljande av en åtgärd, att det föreligger dubbel straffbarhet för det misstänkta brottet. Eftersom buggning bara kan bli aktuellt vid grov brottslighet torde detta krav inte innebära hinder i praktiken i Europa

eftersom det råder en någorlunda samstämmighet länderna emellan om vilka brott som är att anse som grova.

- *Är buggning ett tillåtet tvångsmedel för det aktuella brottet?* Även om de allra flesta länder i Europa tillåter buggning som ett straffprocessuellt tvångsmedel finns det stora skillnader i staternas lagstiftningar när det gäller villkoren för buggning.

b) Uppfylls kraven i EKMR?

Europakonventionen innehåller, som ovan visats, vissa hinder mot ett förfarande som i det fiktiva fallet. I EKMR finns vissa aspekter som bör tas i beaktande om man som åklagare vill försöka få till stånd en buggning i utlandet. Jag har inte hittat något som tyder på att en ansökan om rättslig hjälp med en åtgärd som inte är tillåten i det egna landet ensamt skulle kunna anses vara en konventionskränkning. Då en stat har blivit ansvarig för en åtgärd som den själv inte har utfört men däremot medverkat till, har det förekommit kränkningar i det land som konventionsstaten har samarbetat med.

- *Är rättssäkerheten i Staten Y tillfredsställande?* Om Sverige skulle initiera ett förfarande i ett land där det finns uppenbara risker för att artikel 6 i EKMR kommer att kränkas skulle nog, med hänsyn till *Soeringfallet*, en ansökan komma att anses som en konventionskränkning. Detta skulle framförallt vara risken om ansökan riktades till ett land som inte var knuten till konventionen.
- *Är buggningsförfarandet i Staten Y tydligt lagreglerat?* För att vara på den säkra sidan bör detta också beaktas eftersom ifall det inte finns en lagreglering eller om den är oklar eller tvetydig har ett konventionsbrott begåtts.

c) Kan förfarandet komma ifråga i det specifika fallet?

Givetvis måste även omständigheterna i det specifika fallet beaktas. Genom denna utredning har jag hittat vissa omständigheter som särskilt bör beaktas för att öka möjligheterna för att en ansökan om rättslig hjälp av detta slag hamnar på ”rätt sida gränsen” av det tillåtna.

- *Är brottet som QT misstänks för av en viss art?* För att buggning ska komma i fråga krävs, som ovan nämnts, att brottet är allvarligt. Jag tror dock att det är av vikt att även beakta om brottsligheten är av systemhotande, organiserad eller av särskild grym art. Exempel på sådana brottsliga handlingar är de brott som FN och EU har kommit med särskilda rättsakter om som exempelvis olika folkrättsbrott, terrorism, m.fl.
- *Är de straffprocessuella kraven enligt svensk rätt uppfyllda?* Har beslutet om ansökan om rättslig hjälp med hemlig rumsavlyssning föregåtts av beaktande av proportionalitetsprincipen, ändamålsprincipen, behovsprincipen och legalitetsprincipen? Föreligger tillräcklig misstankegrad, osv.?
- *Är QT icke-svensk medborgare utan hemvist i Sverige?* Eftersom det verkar som att svenska medborgare, och även icke-svenska medborgare med hemvist i Sverige, har ett särskilt skydd enligt RF

bör QT, för att en ansökan skall anses som tillåten, vara icke-svensk medborgare utan hemvist i Sverige.

6 Avslutande reflektioner

”Alla vill till himmelen, men få vill ju dö.”
Timbuktu⁹⁵

Denna rad från en sångtext kan symbolisera det dilemma jag anser att straffrätten befinner sig i just nu. För att kunna åstadkomma den effektiva brottsbekämpning som förespråkas måste man ge avkall på individens rättigheter. Med citatet i bakhuvudet ska jag nedan reflektera över vissa aspekter som detta examensarbete berör.

6.1 Ambivalensen i LIRB

Som denna uppsats visar, är utrymmet för ett initierande av buggning i utlandet, inte definierat. Omkringliggande lagstiftning sätter inte heller upp tydliga gränser för när, och hur, ett sådant förfarande kan anses vara lagligt. Vid LIRB:s införande valde lagstiftaren att inte upprätta en särskild lagregel som begränsar åklagares möjlighet att ansöka om åtgärder i utlandet. Istället valde man att införa en möjlighet för åklagarna att ansöka om sådant som inte är tillåtet enligt svensk rätt. Denna möjlighet stadgades inte i lag utan finns genom en vägledning i förarbetsuttalandena. Detta har lett till att rättsläget är oklart i många avseenden bl.a. om denna möjlighet även innefattar buggning och i så fall under vilka omständigheter ett sådant förfarande är tänkbart. Man kan säga att LIRB har låst upp dörren för möjligheten att initiera buggning i utlandet, men att dörren inte är helt öppen.

Att lagstiftaren valde att ge åklagare denna möjlighet genom ett ”icke-stadgande” tolkar jag som ett tecken på frågans känsliga natur. Möjligheten att initiera vissa känsliga tvångsåtgärder utomlands medför ju en inskränkning av individens integritet. Jag tror inte att lagstiftaren öppet ”vågade” ta tydlig ställning i saken. När rättsläget är oklart tillämpar många åklagare principen *”i tveksamma fall låt bli”*. Lagstiftaren var givetvis medveten om detta och insåg att möjligheten inte skulle komma att användas i stor utsträckning. Men genom att öppna upp för möjligheten genom ett ”icke-stadgande” skulle man dock vara garderad om ett särskilt beaktansvärt behov skulle uppstå. Jag anser att professor Nils Jareborgs uttalande i remissyttrandet⁹⁶ är ett betydande exempel på den ambivalens som frågan verkade aktualisera:

”Även om exempelvis en möjlighet att åtkomma bevisning genom buggning i praktiken kanske inte kommer att utnyttjas, finns det knappast anledning att i förväg utesluta den...”

⁹⁵ Lundensisk rap-artist.

⁹⁶ Se 5.4.

Yttrandet kan tolkas som prov på en tanke som närmar sig naturrätten. Om åklagaren ges en möjlighet att initiera buggning i utlandet, varför skulle den då inte utnyttjas? Kanske för att lämpligheten i förfarandet kan vara diskutabelt och eftersom det inte finns några handlingsdirektiv blir det till syvende och sist den enskilde åklagarens moral som får styra.

6.2 Problem rörande lämplighet

Utifrån detta reser sig givetvis ett antal problem som rör lämpligheten i att utforma möjligheten på detta sätt. Problemen finns både utifrån ett *rättstillämpar-* och *individperspektiv*.

Motivet till att införa möjligheten var att ge åklagarna större flexibilitet när det gäller det internationella straffrättsliga samarbetet. Jag befarar dock att man gav åklagaren alltför stor flexibilitet på ett område som är känsligt genom införandet av ”icke-stadgandet”. Ur en åklagarsynvinkel leder detta till *handlingsförlamning* när det gäller de integritetskränkande tvångsåtgärderna som buggning. Åklagaren vill naturligtvis inte riskera att begå ett misstag och hamna utanför det tillåtna. Om man däremot intar individens perspektiv riskerar ”icke-stadgandet” att bryta mot *legalitetsprincipen* eftersom det inte står i lagparagrafen att åklagare har en möjlighet att vidta åtgärder utomlands som inte är tillåtna i Sverige. Eftersom legalitetsprincipens uppfyllande är ett krav för vidtagande av straffprocessuella tvångsmedel bör principen gälla även vid ansökningar om tvångsmedel utomlands. Personen som tvångsmedlet riktas mot innehar ju status av misstänkt i Sverige medan denna status saknas i den anmodade staten. Ett ”icke-stadgande” är långt ifrån jämförbart med lag.

En aspekt som kan diskuteras är hur *demokratiskt förankrat* möjligheten för åklagaren att initiera buggning i utlandet är. Svenska folket har, via de valda riksdagsledamöterna, hittills sagt nej till buggning som ett straffprocessuellt tvångsmedel i Sverige. Å andra sidan har samma riksdagsledamöter klubbat igenom LIRB som indirekt tillåter ett sådant förfarande. Denna ”tillåtelse” är dock inte tydlig därför anser jag ändå frågan vara befogad. Om jag tillåts vara lite drastisk så undrar jag om lagstiftaren verkligen har förstått konsekvenserna av att en svensk åklagare kan ansöka om åtgärder utomlands som inte finns i Sverige. Vad som får mig att ställa mig frågande är att man i förarbetena inte diskuterar de mänskliga rättigheterna i anslutning till denna möjlighet. Inte heller avhandlas konsekvenserna av möjligheten eller att buggning skulle kunna vara en sådan åtgärd som det blir möjligt att ansöka om. Lagrådet hade inte heller något att anmärka på införandet av möjligheten. Kanske tänkte man att åklagare har lägre beslutsbefogenheter än domstol när det gäller tvångsmedel. Om buggning hade varit tillåtet i Sverige skulle ju domstol, och inte åklagare, besluta om åtgärden. Men eftersom beslutet om ett beviljande av rättslig hjälp inte fattas i Sverige, utan i den anmodade staten, är det ju lagstiftningen där som avgör.

Jag anser att lagstiftaren borde ha begrundat frågan djupare, och antingen infört en tydlig reglering för vilka typer av otillåtna åtgärder som en åklagare får ansöka om, eller infört ett förbud. Den otydlighet som råder medför fler risker än fördelar.

6.3 En tanke om framtiden via det förflutna

Efter andra världskrigets brott mot mänskligheten byggdes regelverk om de mänskliga fri- och rättigheterna upp i Europa med EKMR som ideal. Värnandet om individens rättigheter stod i centrum och viljan att komma långt bort från 1930-40-talens tongångar var stark.

Terrorattackerna den 11 september 2001 i USA och efterföljande attacker i bl.a. Madrid, London och på olika turistorter har påverkat lagstiftningen i många länder. I Sverige och EU har en mängd diskussioner förts om att ge polisiära myndigheter utökade möjligheter vid förebyggande och bekämpande av brottslighet av detta slag. Vissa spörsmål har lett till lagstiftning andra inte. Samtidigt har kritiska röster höjts som menar att om denna utveckling fortsätter kommer vi gå från att vara en *rättsstat* till att bli en *polisstat*.⁹⁷ Andra världskrigets historia tillhör vårt relativt nära förflutna och jag tror att det bl.a. är därför som det intensifierade straffrättsliga och polisiära samarbetet har mött mycket skepticism. Rädslan hos stater att stå handfallna om dess nation drabbas av ett terroråd har givetvis bidragit till den ivriga viljan att utvidga de straffrättsliga och polisiära möjligheterna. Men att lagstiftningsarbetet går i så snabb takt gör att eftertanken riskerar att hamna i skymundan.

Att den politiska makten i många avseenden har förskjutits till EU:s institutioner bidrar kanske också till rädslan för att polisstaten är på väg att göra sitt inträde. När makten finns långt borta mister de nationella staterna lite av sin kontroll. Straffrätten är ju som tidigare framkommit intimt förknippad med ett lands identitet. När allt fler straffrättsliga instrument antas av unionen kan det innebära att vissa delar av det som anses vara nationens identitet naggas i kanten. Trots att straffrätten och straffprocessen har varit, och alltjämt är, föremål för en omfattande internationalisering har den fortfarande en stark nationell karaktär. Det är kanske inte så konstigt. Utvecklingen av straffrättsligt samarbete och straffrättslig harmonisering inom EU har skett under ett relativt kort tidsförlopp.

Jag tycker att man ska ta kritiken mot en alltmer ingripande straffrätt på allvar. Eftersom Sveriges lagstiftning idag inte enbart fattas av beslut i riksdagen utan även av EU:s institutioner anser jag att det kan vara på sin plats att åter börja diskutera införandet av en författningsdomstol i Sverige. Om det skulle finnas en författningsdomstol som hade att pröva lagförslags förenlighet med de medborgerliga fri- och rättigheterna skulle förslagen

⁹⁷ Se till exempel Greve, *Sheep or Wolves*, European Journal of Crime.

tvingas att begrundas utifrån dessa aspekter och därmed utgöra en trygghet för individen. Rättstillämparen skulle också kunna vara säker på att de juridiska bestämmelserna har föregåtts av en omfattande granskning. Detta skulle, i sin tur, medföra att handlingsutrymmet för vissa åtgärder skulle bli klarare och mer tydligt definierat. Idag är det lagrådet som har till uppgift att granska lagförslagen med utgångspunkt från hur de förhåller sig till grundlagarna, rättsordningen i övrigt och rättssäkerhetens krav. Hans Danelius, f.d. justitieråd, menar att regeringens lagförslag under den senaste tiden har varit föremål för ökad kritik från lagrådets sida. Anledningarna härtill är enligt Danelius bl.a. att förslagen har beretts otillräckligt. Ett annat problem som Danelius påpekar är att det i alltfler lagstiftningsärenden uppkommer frågor om en viss reglering är förenlig med EG-rätten och Europakonventionen. Ofta kan man inte med säkerhet säga att ett visst förslag faktiskt *strider* mot dessa, utan det enda som går att påpeka är att förslaget *riskerar* att bryta mot en viss bestämmelse. Då är det svårt för lagstiftaren att veta hur man ska förhålla sig. Danelius menar att det är vanligare att statsråden verkar mer benägna att ta risken att ett visst lagförslag strider mot europarätten istället för att tillämpa den mer återhållsamma linjen.⁹⁸ Förutsatt att Danelius iakttagelser är riktiga anser jag att en författningsdomstol, med tydliga regler för hur man ska förhålla sig till risken för att ett lagförslag bryter mot någon överordnad bestämmelse, skulle vara ett gott redskap. Jag anser att ”icke-stadgandet” i LIRB⁹⁹ kan bidra till risken att grundlagen uppluckras ”bakvägen”. En författningsdomstol skulle kunna bidra till att stävja en sådan uppluckring och mana till eftertanke.

Det är uppenbart att vi befinner oss i en brytpunkt avseende det straffrättsliga samarbetet. Ofta får nationella intressen ge vika för internationella viljor. Om utvecklingen av en alltmer internationaliserad straffrätt kommer att intensifieras eller stagnera beror säkerligen på om vi går mot ökade oroligheter med nya hot och fullbordade terrorattacker eller om vi redan nått toppen när det gäller terrordåd. Det är möjligt att utvecklingen vi ser i dag på lagstiftningsområdet är en slags syntes av efterkrigstidens juridiska antites mot nazismen. Då värnades om individens rätt. Nu har vi fått uppleva nya hot i form av terrordåd och de omhuldade rättigheterna tvingas därmed ge vika för brottsbekämpning. Men om lagstiftningen blir mer ingripande än vad som faktiskt är nödvändigt riskerar man att den stora massan av hederligt folk får lida i onödan.

⁹⁸ Danelius, En lagrådsledamots tankar om lagstiftningen, SvJT 2004 s. 25-33.

⁹⁹ Som lagrådet för övrigt inte hade något att anmärka på.

Käll- och litteraturlförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1973:90

Prop. 1993/94:65 *En ändrad lagstiftning för statsanställda m.fl.*

Prop. 1999/2000:61 *Internationell rättslig hjälp i brottmål*

Prop. 2004/05:144 *Internationell rättslig hjälp i brottmål: Tillträde till 2000 års EU-konvention*

Prop. 2005/06:178 *Hemlig rumsavlyssning*

SOU 1975:75 *Medborgerliga fri- och rättigheter*

SOU 1995:47 *Tvångsmedel enligt 27 och 28 kap. RB samt polislagen*

SOU 1998:46 *Om buggning och andra hemliga tvångsmedel*

Ds 1988:32 *Myndighetsmissbruk*

Bet. 1999/2000:JuU19 *Internationell rättslig hjälp i brottmål*

Motion 1999/2000:Ju 24

Remissyttrande från Juridiska fakultetsnämnden, Dnr UFV 1999/2073

Litteratur

Brownlie, I., *Principles of International Law*, sjätte upplagan, Oxford University Press, 2003

Cameron Iain, *An Introduction to the European Convention on Human Rights*, tredje upplagan, Iustus förlag, 1998

Danelius Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, andra upplagan, Norstedts juridik, 2002

Dixon Martin, *Textbook on International Law*, femte upplagan, Oxford University Press, 2005

Ekelöf Per Olof, m.fl., *Rättegång tredje häftet*, sjätte upplagan, Norstedts Juridik, 2000

Lindell Bengt (red), *Straffprocessen*, Iustus förlag AB 2005

Lundqvist Ulf, *Bevisförbud*, Iustus förlag, 1998

Malanczuk Peter, *Akehurst's Modern Introduction to International Law*, sjunde upplagan, Routledge, 1997

Ovey, Clare & White, C.A., *Jacobs & White, the European Convention of Human Rights*, färd upplagan, Oxford University Press, 2006

Peczenik Aleksander, *Juridikens teori och metod*, Fritzes Förlag AB, 1995

Petrén Gustaf, Ragnemalm Hans, *Sveriges grundlagar*, 12 uppl. Liber Förlag, 1980

Thunberg Schunke Malin, *Internationell rättslig hjälp i brottmål – effektivitet v. rättssäkerhet*, Iustus Förlag AB, 2004

Vetenskapliga artiklar

Ahlstrand Thomas, *Till frågan om fri bevisprövning och bevisförbud*, SvJT 2002 s. 545 - 548.

Danelius Hans, *En lagrådsledamots tankar om lagstiftningen*, SvJT 2004 s. 25-33.

Greve Vagn, *Sheep or Wolves*, European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 13/4, 515–532, 2005

Lundqvist Ulf, *Polisprovokation och bevisförbud*, SvJT 1999 s. 903

Träskman Per Ole, *Vad gör vi med den europeiska kriminalpolitiken?* SvJT 2005 s. 859-875.

Internetkällor

<http://europa.eu/scadplus/leg/sv/lvb/l33131.htm>, den 2006-07-12

http://europa.eu.int/council/off/conclu/oct99/oct99_sv.htm#justice, den 2006-09-06

<http://www.aklagare.se/nyweb3/Grovbrottslighet.htm> 2006-11-08

Föredrag

Debatt den 25/10 2006 anordnad av Juridiska fakulteten i Lund: *Buggning – hemligt tvångsmedel eller effektiv brottsbekämpning?*

Rättsfallsförteckning

Rättsfall från HD

NJA 1977 s. 403

NJA 1978 s. 468

NJA 1993 s. 360

NJA 1996 s. 577

Rättsfall från Europadomstolen

Beer and Reagan v. Germany, 18 februari 1999, application number: 28934/95

Drozd and Janousek v. France and Spain, 26 juli 1992, Ser. A vol. 240

Ilaşcu and others v. Moldova and Russia, 8 juni 2004, Reports of Judgments and Decisions 2004-VII

Khan v. United Kingdom, 12 maj 2000, Reports of Judgments and Decisions 2000-V

Lambert v. France, 24 augusti 1998, Reports 1998-V

Malone v. United Kingdom, 2 augusti 1984, Ser. A, vol. 82.

Observer and Guardian v. United Kingdom, 26 november 1991, Ser. A vol.216

Soering v. United Kingdom, 7 juli 1989, Ser. A, vol. 161

Teixeira de Castro v. Portugal, 9 juni 1998, Reports 1998-IV

Valenzuela Contreras v. Spain, 30 juli 1998, Reports 1998-V

Waite and Kennedy v. Germany, 18 februari 1999, application number 26083/94